

Di al oog
vanui t
Orthodox Perspectief
HANDLEIDING VOOR DE LEERLING

Gefinancierd door
de Europese Unie

FACE2FACE

DIALOOG VANUIT ORTHODOX PERSPECTIEF

HANDLEIDING VOOR DE LEERLING

EDUC8

© **EDUC8 (Educate to Build Resilience) Project, 2021**

<https://project-educ8.eu/>

<https://reduc8.eu/>

Ontwikkeling van het Document:

Volos Academie voor Theologische Studies

- Christos Fradellos, MTh
- Apostolos Barlos, MTh
- Maria Anna Tsintsifa, MA in Intercultureel Onderwijs
- Vaso Gogou, BA in Theologie en Geschiedenis
- Nikolaos Tsirevelos, PhD

Beyond the Horizon ISSG vzw

- Timucin Ibu (Developer en Graphic Designer)

ISBN: 978-94-6444-908-2

Gebruiksrechten en toestemming:

Dit werk mag worden gereproduceerd, gedeeld of gebruikt in zijn geheel of gedeeltelijk, voor niet-commerciële doeleinden, zolang dit werk steeds vermeld wordt.

Van derden afkomstige inhoud: De auteurs zijn niet noodzakelijk eigenaar van elk onderdeel van de inhoud in dit werk. Als zodanig garanderen zij niet dat het gebruik van enig onderdeel of deel van het werk dat in het bezit is van derden geen inbreuk zal maken op de rechten van die derden. Indien u een onderdeel van het werk wenst te gebruiken, is het uw verantwoordelijkheid om te bepalen of toestemming voor gebruik nodig is en om toestemming te verkrijgen van de eigenaar van het auteursrecht.

Fotorechten: De foto's en afbeeldingen die in het werk zijn gebruikt, zijn beschikbaar gesteld met een Creative Commons CC0 licentie. CC0 is een licentie waarbij de gebruikers/makers hebben besloten om afstand te doen van de auteursrechten en naburige rechten op hun werken, voor zover de wet dit toestaat.

Contact: Beyond the Horizon ISSG vzw (project coördinator), info@behorizon.org

Disclaimer: Dit project werd gefinancierd met steun van de Europese Commissie.

De ontwikkelde producten in het kader van het EDUC8-project geven uitsluitend de mening van de auteur(s) weer, de Europese Commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor het gebruik van de inhoud.

INHOUD

06

INLEIDING

EDUC8 OM WEERSTAND OP TE BOUWEN

10

MODULE 1

DE ONTMOETING MET DE ANDER: OMGAAN MET DIVERSITEIT

28

MODULE 2

DE ONTMOETING MET SACRALE/HEILIGE TEKSTEN: GEWELDDADIGE TEKSTEN

48

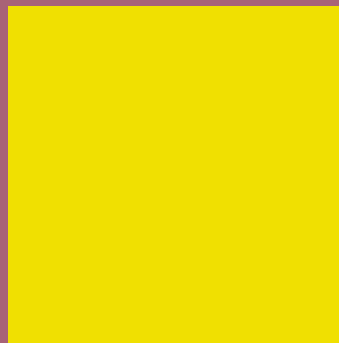
MODULE 3

DE ONTMOETING MET DE LEEFOMGEVING: SOCIALE EN ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

66

MODULE 4

WANNEER DE ONTMOETING EEN CONFLICT WORDT:
RECHTVAARDIGE OORLOG EN RECHTVAARDIGE VREDE

INLEIDING

INLEIDING

Beste leerlingen,

Waar we ook wonen, of het nu in steden of dorpen is, in de stad of op het land, gewelddadige incidenten, zowel verbaal als fysiek, komen vaak voor.

Geweld is vaak gericht tegen mensen van een andere afkomst en religie en komt voor wanneer een diverse groep samenwoont op dezelfde plaats.

Als je erover nadenkt, bestaat je eigen klas misschien ook uit leerlingen van verschillende afkomst of levensbeschouwing. Wat leert de Orthodoxe Kerk ons over geweld tegen mensen die van ons verschillen? Kunnen we vreedzaam en creatief naast elkaar bestaan, ondanks onze verschillen?

Het materiaal in dit boek probeert een basis te leggen voor het vreedzaam samenleven van mensen van verschillende levensbeschouwingen en culturen, gebaseerd op de kennis en tradities van de Orthodoxe Kerk. Om samen te leven moeten we ons ook actief afvragen hoe onverdraagzaamheid en geweld tussen mensen met verschillende levensbeschouwingen kunnen worden aangepakt. We gaan dit samen in de klas onderzoeken.

Figuur 1
Video

Dit boek is bedoeld om je uit te nodigen bij dergelijke vragen stil te staan en zelf antwoorden te vinden. Je hoeft niets uit het hoofd te leren, maar onder begeleiding van je godsdienstleerkracht gaan we teksten uit de Bijbel, de kerkvaders, hedendaagse theologen en kunstwerken verkennen. Het belangrijkste doel is om via dit materiaal en dus met wat theologie tot je eigen levensconclusies te komen.

Het boek is verdeeld in vier thema's. Iedere keer verken je de leer of houding van de orthodoxe kerk met betrekking tot een bepaald thema. In het eerste deel verken je het verschillend zijn, en in het bijzonder het religieus "anders-zijn". Hoe verhoudt de orthodoxe kerk zich tot iemand die tot een andere religie behoort. In het volgende gedeelte zul je enkele teksten van de orthodoxe kerk bekijken waarin God op gewelddadige wijze lijkt te handelen. We gaan kijken naar de historische context en de interpretaties van dit soort teksten. Vervolgens onderzoeken we een andere vorm van geweld die pas recent veel aandacht krijgt: de klimaatcrisis en het geweld van de mens op de natuurlijke omgeving. We gaan ook in dit nieuw veld op zoek naar leerstellingen van orthodoxe christenen. In het laatste deel onderzoeken we oorlog en vrede en onderzoek je het orthodoxe perspectief op deze kwesties. Kan oorlog of geweld gerechtvaardigd worden?

Het uiteindelijke doel is om deze problemen met je klasgenoten te bespreken. Het zal een dialoog worden met iedereen en sommige klasgenoten hebben een heel andere levensbeschouwing dan die van jou. Toch is het de bedoeling open te reflecteren over iedere problematiek, van gedachten te wisselen en tot nieuwe bevindingen te komen en samen te onderzoeken of je creatief te uiten.

Er is een beginvraag: kunnen we allemaal vreedzaam samenleven, ook al geloven en begrijpen we God op een andere manier, ook al accepteren we Zijn bestaan of juist helemaal niet?

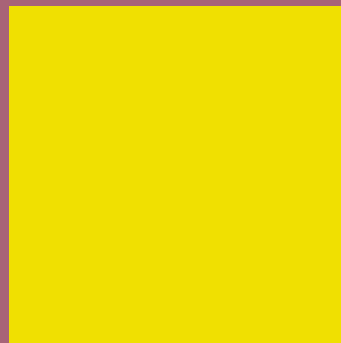
Samen beginnen we aan deze korte reis naar de wereld van de orthodoxe kerk, naar een ontmoeting met de "ander"; een werkelijke ontmoeting met onze buurman of onze klasgenoot.

Goede reis en behouden vaart!

“ WAT VAN BELANG IS IN EEN GODSDIENST IS DAT DEZE MENSEN KAN LEIDEN NAAR DE DIEPT VAN DEZE WAARHEID, DAT ZE MENSEN VAN GEDACHT KAN VERANDEREN EN LEVENS KAN DOEN OMKEREN, DAT ZE HET WEDERZIJDIG BEGRIIP KAN VERGROTEN. DIT IS DE KERN VAN ONZE RELIGIEUZE TRADITIES. ”

————— Bartolomeus, Oecumenisch Patriarch

1

DE ONTMOETING MET DE ANDER:
OMGAAN MET DIVERSITEIT

OMGAAN MET DIVERSITEIT

1.1 INLEIDING

1.1.1 DE VIDEO

Figuur 1.1
Het beeldfragment

Het verhaal speelt zich af op een afgelegen Grieks eiland. Hier woont Yiorgos met zijn familie. Op het eiland is er ook een groot vluchtelingenkamp. De eilandgewoners vinden dit moeilijk en zijn op zijn minst argwanend naar de kampbewoners. Plots krijgt Yiorgos' grootvader een hartaanval en er is bloed nodig bis de operatie. Wie zal de familie helpen en bloedgeven? Vrienden, verwanten op de vreendingen?

1.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt gezien.

1. *Wat voor relatie wil de vader van Yiorgos dat zijn zoon heeft met de vluchtelingen?*
 - a. Een vriendschappelijke relatie
 - b. Helemaal geen relatie
 - c. Het maakt hem niet uit of zijn zoon enige relatie heeft met de vluchtelingen
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord
2. *Wie riep de mensen op om bloed te gaan geven voor de grootvader van Yiorgos?*
 - a. De landgenoten en medegelovigen van de familie
 - b. Lena, Sotiris, de vader van Yiorgos en twee vrienden met diabetes
 - c. De vluchtelingen met een andere nationaliteit en achtergrond
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord
3. *Wie helpt er in het verhaal van de gelijkenis dat de grootvader aanhaalt, de gewonde man?*
 - a. De Samaritaan die beschouwd werd als een vijand
 - b. De priester , een landgenoot
 - c. De Leviet, een landgenoot
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

4. *Volgend citaat van Gregorius Nazianze wordt in de video aangehaald: "alle mensen hebben een goddelijk zegel en in Christus' liefde worden wij allen één." Wat betekent dit citaat?*
- a. We zijn allen één in de liefde van Christus, ongeacht afkomst, geloof of sociale klasse waartoe we behoren.
 - b. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof hebben.
 - c. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof en dezelfde afkomst hebben.
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord
5. *Wiens opvattingen over vreemdelingen was er veranderd aan het einde van de video?*
- a. van de vader
 - b. van de grootvader
 - c. van niemand
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

1.2.3 DISCUSSIONSTHEMA'S

De video die we gezien hebben, gaat over het onderwerp 'de ander ontmoeten'. Discussiethema's en vragen die we zullen aankaarten zijn:

- a. Wie beschouwen we als onze naaste en wie beschouwen we als 'de andere'?
- b. Waarom zien we 'de andere' vaak als angstaanjagend en voelen we ons door hem/haar bedreigd?
- c. Welke antwoorden op bovenstaande vragen vinden we in het Nieuwe Testament?
- d. Welke praktijk en houdingen uit de Orthodoxe traditie kunnen we onthouden en toepassen in ons eigen leven?

1.3 WIJ EN ZIJ

1.3.1 VRAGEN

1. Schrijf de personages op uit het verhaal dat we samen in de video gezien hebben. Welke personages zie jij als dicht bij jou? Welke relatie zouden ze met jou kunnen hebben?

2. Naast mensen die dicht bij ons staan, zijn er andere mensen rondom ons die anders zijn dan ons en waar we bang van zijn. Soms behandelen we hen niet al te vriendelijk. Kan je enkele voorbeelden geven?

1.3.2 RONDOM ONS

De meeste mensen verstaan onder 'naasten' gewoonlijk hun bloedverwanten, landgenoten en geloofsgenoten, lokale mensen en vrienden. Het zijn mensen met wie we dezelfde gevoelens, dezelfde ideeën, dezelfde opvattingen delen en in het algemeen ons dagelijks leven. Omdat we een gemeenschappelijke taal hebben, een gemeenschappelijke religie, een gemeenschappelijk (vader)land, hebben we het gevoel dat ze op ons lijken. We communiceren gemakkelijk met hen en beschouwen we hen niet als een bedreiging. We zijn voor hen niet bang.

In tegenstelling hiermee we beschouwen elke persoon die anders is dan wij als 'de andere'. Het is mogelijk een buitenlander, die onze taal niet spreekt, die niet dezelfde religie, hetzelfde (vader)land en dezelfde cultuur heeft als ons. "Anderen" verschillen van ons in hun ideeën en meningen. Daarom is communiceren met hen moeilijk en vereist het veel inspanning. Vaak hebben we het gevoel dat ze een bedreiging voor ons vormen en beschouwen we hen met argwaan. Zo bewaren we een afstand en zijn we niet in staat om eenheid en harmonieus samenleven met hen op te bouwen.

1.4 UIT HET NIEUWE TESTAMENTV

In het Nieuwe Testament geeft Christus ons criteria en een beeld van hoe we kunnen samenleven met alle mensen ongeacht onze verschillen. Hij laat ons zien hoe de liefde voor iedere mens – zelfs de liefde voor de vijand – vrees en onzekerheid kan overwinnen.

1.4.1 DE GELIJKENIS VAN DE BARMHARTIGE SAMARITAAN (LUCAS 10:25-37)

De Barmhartige Samaritaan

²⁵ Daar trad een wetgeleerde naar voren om Hem op de proef te stellen. Hij zei: 'Meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven?' ²⁶ Hij sprak tot hem: 'Wat staat er geschreven in de Wet? Wat leest ge daar?' ²⁷ Hij gaf ten antwoord: 'Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart en geheel uw ziel, met al uw krachten en geheel uw verstand; en uw naaste gelijk uzelf.' ²⁸ Jezus zei: 'Uw antwoord is juist, doe dat en ge zult leven.' ²⁹ Maar omdat hij zijn vraag wilde verantwoorden, sprak hij tot Jezus: 'En wie is dan mijn naaste?' ³⁰ Nu nam Jezus weer het woord en zei: 'Eens viel iemand, die op weg was van Jeruzalem naar Jericho, in de handen van rovers. Ze plunderden en mishandelden hem en toen ze aftrokken, lieten ze

hem halfdood liggen. ³¹ Bij toeval kwam er juist een priester langs die weg; hij zag hem wel, maar liep in een boog om hem heen. ³² Zo deed ook een leviet; hij kwam daarlangs, zag hem, maar liep in een boog om hem heen. ³³ Toen kwam een Samaritaan die op reis was, bij hem; hij zag hem en kreeg medelijden; ³⁴ hij trad op hem toe, goot olie en wijn op zijn wonden en verbond ze; daarna tilde hij hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en zorgde voor hem. ³⁵ De volgende morgen haalde hij twee denariën tevoorschijn, gaf ze aan de waard en zei: 'Zorg goed voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden.' ³⁶ Wie van deze

drie lijkt u de naaste van de man die in handen van de rovers gevallen is?' ³⁷ Hij antwoordde: 'Die hem barmhartigheid betoond heeft.' En Jezus sprak: 'Ga dan en doet gij evenzo.'

Figuur 1.2
De barmhartige Samaritaan door Aimé Morot (1880)
Bron: Marc Baronnet via Wikimedia Commons:
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7901316>

1.4.2
ACHTERGRONDINFO
OVER DE GELIJKENIS
VAN DE BARMHARTIGE
SAMARITAAN.

Gelijkenis: Jezus onderwees gewoonlijk met gelijkenissen of parabels. Ongeveer een derde van zijn leer bestaat uit zulke gelijkenissen. Dit zijn korte verhalen die Hij zelf heeft gemaakt met een onderwerp uit het dagelijkse leven van de Israëlieten. Zo kon Hij op een levendige manier de waarheden van het Koninkrijk van God onthullen door een vergelijking te maken. Jezus onderwees in gelijkenissen omdat dit de gebruikelijke manier van onderwijzen was onder de rabbijnen. Het is een illustratieve manier van onderwijzen die iedereen kan begrijpen. De gelijkenissen nodigen de luisteraar uit om zichzelf ergens in de plot van het verhaal te herkennen, wakker te worden, na te denken en een persoonlijk standpunt in te nemen. Jezus' gelijkenissen worden terecht omschreven als een "geïllustreerd Evangelie".

Naaste: In de tijd van Christus beschouwden de Israëlieten ouders, broers, familieleden, vrienden, burens, geloofsgenoten en landgenoten als "naasten". Het zijn mensen die dicht bij hen stonden. Aan de andere kant werden de vijanden van hun vaderland, vooral de Romeinen, buitenlanders, de aanhangers van verschillende religies en in het bijzonder de Samaritanen, als "anderen" gezien.

Priesters: Dit waren de nakomelingen van Aäron, de broer van Mozes. Priesters dienden tijdens de dagelijkse ceremonies in de tempel van Salomo in Jeruzalem. Hun belangrijkste taak was het brengen van offers en gebeden om de gelovigen te bevrijden van hun zonden en van boze machten. In de tijd van Jezus waren de priesters naar schatting met een paar duizend. Alleen al in Jeruzalem waren er meer dan 1000 priesters en 250 levieten.

Levieten: Dit waren de nakomelingen van Levi en assistenten van de priesters. Het was hun taak om de tempel van Salomo netjes en schoon te houden. Zowel de priesters als de levieten kenden de goddelijke geboden heel goed en zouden verplicht zijn geweest om voor de gewonde Jood te zorgen, die in ieder geval hun landgenoot was.

Samaritanen: leden van een etnisch-religieuze groep bestaande uit Israëlieten die een huwelijk hadden gesloten met Babyloniërs, Syriërs enz. Hun religie had dezelfde wortels als het Jodendom, maar week ook af van de Joodse traditie. Daarom beschouwden de Israëlieten hen als afgescheurd van hun geloof en niet meer als landgenoten. Hun religieuze centrum was de tempel op de berg Gerizim, die zich boven de stad Sichem bevond. In de tijd van Christus was de kloof tussen hen en de Israëlieten enorm; de twee groepen haatten elkaar diep en daarom vermeden de Israëlieten elke communicatie met hen.

Denarie: (< Latijnse 'Denarius' meervoud 'Denarii'): Een zilveren munt van het Romeinse Rijk, circulerend in de tijd van Christus. Aan de ene kant stond de afbeelding van keizer Tiberius en aan de andere kant de afbeelding van zijn moeder Livia. De twee denariën die de Samaritaan aan de herbergier gaf, waren gelijk aan twee daglonen van een ongeschoolde arbeider.

1.4.3 HISTORISCHE KAART VAN HET LAND VAN JEZUS

Figuur 1.3
Provincie Iudea in de eerste eeuw,
Bron: Andrew c via Wikimedia Commons.
Gelicenceerd onder de Creative Commons-licentie [Naamsvermelding 3.0 Unported](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/). De kaart is niet gewijzigd en kan worden gevonden op https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_century_iudaea_province.gif

1.4.4 OEFENINGEN

De volgende kunstwerken stellen gebeurtenissen in het verhaal van de barmhartige Samaritaan voor. Bekijk de werken en probeer ze juist te combineren in het verhaal. Kan je de personages uit het verhaal herkennen?

Rembrandt, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.4
Bron: Wikimedia
Commons: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f1/Rembrandt_Harmensz_van_Rijn_033.jpg

Paula Modersohn-Becker, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.5
Bron: Wikimedia
Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paula_Modersohn-Becker_005.jpg

Vincent Van Gogh, *de Barmhartige Samaritaan*

Figuur 1.6
Bron: Wikimedia
Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_022-2.jpg

1.4.5 EEN DIEPERE VERWERKING VAN DE GELIJKENIS VAN DE BARMHARTIGE SAMARITAAN.

Bij een diepere verwerking van de gelijkenis onderzoeken we wat liefde betekent voor de Samaritaan. We onderzoeken overeenkomsten tussen de personages in de gelijkenis en in de video. Tenslotte gaan we naar de diepe kern van de parabel en onderzoeken we de kernvragen hier.

Oefening 1

In de Bijbelse tekst vinden we de volgende woorden die de houding van de Samaritaan naar de gewonde Jood verduidelijken:

kwam – zag – kreeg medelijden - trad op hem toe – verbond de wonden – goot – tilde hem – bracht hem – verzorgde hem – gaf ze – terugkomen – vergoeden

Gebruik zo veel mogelijk van deze woorden om te beschrijven wat naastenliefde betekent voor de Samaritaan.

Oefening 2

Plaats de personages uit de gelijkenis en uit het videoverhaal in een vakje dat volgens jou overeenkomt met hun mening of gedrag.

	Persoon in nood	Iemand die als 'naaste' wordt gezien.	Iemand die als 'andere' wordt gezien, als vreemdeling of vijand.
Gelijkenis van de barmhartige Samaritaan			
Het videoverhaal			

Oefening 3

Jezus Christus beantwoordt met de gelijkenis de oorspronkelijke vraag 'wie is mijn naaste?'. Maar zijn uiteindelijke antwoord is een open vraag die hij teruggeeft aan zijn Luisteraar: 'Wie van deze mensen is het verhaal gedraagt zich als een naaste?' Wat wil Jezus hiermee bereiken? Wat wil Hij dat we begrijpen in onze relaties met de andere mensen?

1.5 SPEURTOCHT NAAR DE DIEPERE BETEKENIS VAN DE TEKST.

Tot nog toe hebben we begrepen dat

... ik niet zomaar een voorgeprogrammeerde 'naaste' ben, maar dat ik een 'naaste' wordt door liefde en solidariteit, door verantwoordelijkheid voor de andere op mij te nemen ...

Om het concept van de "vreemdeling" te onderzoeken, moeten we eerst en vooral begrijpen dat het Evangelie een schandaal is. Ik herinner u eraan dat, op een bepaald punt, waar **Christus** de definitie van "naaste" [...] gaf, **hij als de "naaste" de meest ver verwijderde persoon bedoelde** - een persoon van een ander ras en een andere religie - [...] Dit wil zeggen dat het Evangelie om de "naaste" en de "vreemdeling" te omschrijven, net niet de opvatting van de antieke samenleving deelt. Deze laatste bepaalde de 'naaste' als iemand met gemeenschappelijk bloed [afkomst], met een gemeenschappelijke taal en een gemeenschappelijke religie [...] Deze kenmerken zijn bouwstenen van een natie of een ras. Maar ze zijn niet de criteria van de kerk. Bovendien wanneer we nauwkeurig naar de tekst van het Evangelie kijken, zien we - en ik val in herhaling - dat Christus niet zegt wie de naaste en de vijand "is", maar wie de naaste en de vijand "wordt". Beiden "worden", niet door hun afkomst, maar door hun daden: door solidariteit of net omgekeerd, door het ontkennen van liefde.

Uit Th. N. Papathanassiou, *The Rupture with Zero. Shots of political theology*, Athens: Armos, 2015, pp. 152 -153

... en dat (naaste)liefde geen grenzen kent.

Jezus' vraag keert radicaal de vraag van de wetgeleerde - "wie is mijn naaste?" - om. Terwijl de laatste verwijst naar het object van liefde - d.w.z. wie moet worden beschouwd als een naaste - spreekt Jezus over het onderwerp van liefde - d.w.z. wie gedraagt zich als een naaste. De wetgeleerde stelt de vraag vanuit zijn tijd, vanuit een bezorgdheid over de reikwijdte van het concept van de naaste. Hij vraagt dus naar grenzen van de liefde. Jezus toont door zijn gelijkenis dat er geen grenzen zijn aan het concept van de naaste. Er staat geen beperking op het gebod om lief te hebben. Als ieder mens zich een onderwerp van liefde voelt, dan kan hij geen grenzen stellen aan deze liefde. Zijn liefde strekt zich uit tot iedereen, omdat de grenzen van de naaste grenzeloos zijn. Wie alleen zijn vrienden liefheeft, zijn medegelovigen, de zijnen in het algemeen, gedraagt zich als een mens. Maar wie niet door zulke afbakening wordt beperkt, gedraagt zich goddelijk. Hij volgt het model van de God van liefde zoals geopenbaard is in de persoon van Jezus, die de gelijkenis vertelt.

Uit Ioannis D. Karavidopoulos. *Biblical Studies*, Thessaloniki: Pournaras, 1995, p. 335

1.6 DE ANDER ONTMOETEN IN DE ORTHODOX CHRISTELIJKE TRADITIE

Dezelfde richtlijnen die Christus ons gegeven heeft en die onze houding ten opzichte van onze naaste en “de ander” bepalen, vinden we in teksten van de orthodox-christelijke traditie. Deze richtlijnen geven vorm aan een radicaal nieuwe manier van leven met de ‘ander’.

De volgende teksten verwoorden deze criteria uit de orthodox-christelijke traditie duidelijk Dit zijn:

a) De menselijke natuur en de menselijke noden zijn dezelfde voor ieder daarom is er geen plaats voor discriminatie.

b) Liefde voor God vooronderstelt liefde voor iedere mens.

Oefening 1: begrijpend lezen

Onderscheid in de volgende tekst zinnen die overeenkomen met de bovenstaande criteria. Duid ze aan door ze te onderlijnen of te markeren.

Teksten

Als iemand die moeite heeft om in zijn leven te voorzien bij u aanklopt, weeg de dingen dan niet op een ongelijke manier. Met andere woorden, zeg niet: “Hij is een vriend, hij is van hetzelfde ras, hij heeft mij in het verleden geholpen, terwijl de ander een vreemdeling is, een buitenlander, een persoon die ik niet ken.” Als u ongelijk oordeelt, zult u ook geen genade ontvangen [...] De menselijke natuur is dezelfde; zowel buurman als vreemdeling zijn mens; de noden zijn dezelfde voor beide, en dat geldt ook voor de armoede. Help zowel je broer als de vreemdeling. Keer uw broer niet de rug toe, en maak van de vreemdeling ook een broer. God wil dat je de behoeftigen steunt en geen onderscheid maakt tussen de mensen. Hij wil niet dat je aan iemand van je familie geeft en de vreemdeling verwaarloost; alle mensen behoren tot dezelfde familie, ze zijn allemaal broeders, ze zijn allemaal kinderen van één vader

Uit een tekst van Basilius de Grote, de vierde toespraak over de liefdadigheid

Als we in ons hart een spoor van haat ontdekken tegen wie dan ook die een fout heeft begaan, zijn we volkomen vervreemd van de liefde voor God, aangezien de liefde voor God ons absoluut belet om iemand te haten. Wie Mij liefheeft, zegt de Heer, zal Mijn geboden onderhouden (Johannes 14:13, 23); en “dit is Mijn gebod, dat u elkaar liefhebt” (Johannes 13:12). Dus wie zijn naaste niet liefheeft, houdt zich niet aan het gebod en kan daarom de Heer niet liefhebben. Gezegend is hij die alle mensen gelijkelijk kan liefhebben. Wie God liefheeft, zal beslist ook zijn naaste liefhebben.

Uit een tekst van Maximus de Belijder, vierhonderd hoofdstukken over de liefde 15 – 17, 23

Oefening 2:

Volgens de woorden van Gregorius Nazianze die we in de video hoorden, “hebben alle mensen een goddelijk zegel en in de liefde van Christus worden we allemaal één. Ook behoort alle discriminatie toe aan de oude wereld, degene die wij als christenen achter ons laten. “

Antwoord individueel of werk in kleine groepen: Wat zou jij in je leven veranderen om de “oude wereld” , zoals Gregorius Nazianze het zegt, achter je te laten?

Oefening 3: creatief schrijven

Stel je voor dat de grootvader uit het videoverhaal een bericht stuurt op sociale media aan zijn kleinzoon. Hij is aan het herstellen in het ziekenhuis. Hij wil met zijn bericht de mensen bedanken die zijn leven hebben gered. Wat denk je dat hij in zijn bericht zou schrijven?

1.7 FEEDBACK OVER VRAGENLIJST

Beantwoord volgende vragen na ons klasgesprek. Vergelijk je antwoorden met dezelfde vragenlijst hierboven.

1. *Wat voor relatie wil de vader van Yiorgos dat zijn zoon heeft met de vluchtelingen?*
 - a. Een vriendschappelijke relatie
 - b. Helemaal geen relatie
 - c. Het maakt hem niet uit of zijn zoon enige relatie heeft met de vluchtelingen
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

2. *Wie riep de mensen op om bloed te gaan geven voor de grootvader van Yiorgos?*
 - a. De landgenoten en medegelovigen van de familie
 - b. Lena, Sotiris, de vader van Yiorgos en twee vrienden met diabetes
 - c. De vluchtelingen met een andere nationaliteit en achtergrond
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

3. *Wie helpt er in het verhaal van de gelijkenis dat de grootvader aanhaalt, de gewonde man?*
 - a. De Samaritaan die beschouwd werd als een vijand
 - b. De priester , een landgenoot
 - c. De Leviet, een landgenoot
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

4. *Volgend citaat van Gregorius Nazianze wordt in de video aangehaald: "alle mensen hebben een goddelijk zegel en in Christus' liefde worden wij allen één." Wat betekent dit citaat?*
- a. We zijn allen één in de liefde van Christus, ongeacht afkomst, geloof of sociale klasse waartoe we behoren.
 - b. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof hebben.
 - c. We zijn allen één in de liefde van Christus zolang we hetzelfde geloof en dezelfde afkomst hebben.
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord
5. *Wiens opvattingen over vreemdelingen was er veranderd aan het einde van de video?*
- a. van de vader
 - b. van de grootvader
 - c. van niemand
 - d. Ik weet het niet / geen antwoord

1.8 AANVULLENDE OPDRACHTEN: MATERIAAL OM HET THEMA DIEPER TE BESPREKEN

Figuur 1.7
Rossano Evangelies
Goede Samaritaan snede
Bron: Wikimedia
Commons: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RossanoGospelsFolio007vGoodSamaritan.jpg>

Mijn grootmoeder Rousa

We hadden honger en wilden eten. Meteen, zonder uitstel. We stonden op en waren aan het feesten, we schreeuwden en lachten, toen plotseling mijn grootmoeder weer binnenkwam. We vielen plots stil. Bij de hand hield ze twee bange kinderen. Glimlachend en vriendelijk gebaarde ze ons te gaan zitten. De kinderen huilden en konden geen woord uitbrengen. "Schuif eens wat dichterbij.", zei ze. "Vanavond zijn er nog twee extra vrienden: Ahmet en Fatme. We gaan samen eten en verhalen vertellen. Ahmet en Fatme wonen in Gurculadika. Vandaag zijn ze naar Kozani gekomen. Ze hebben de hele dag niet gegeten." Isaak en Klio, Griekse vluchtelingen uit Klein-Azië, afstammelingen van de Ioniërs. Fatme en Ahmet uit Portorazi, kinderen van de antichrist. En de rest van ons, lokaal uit Kozani. Allemaal aan dezelfde tafel. We waren stomverbaasd. Onze ogen stonden wijd open. De vluchtelingen, de Turken en wij, we beefden allemaal. We gingen zitten, niet zozeer omdat onze grootmoeder dat zei, maar vooral omdat onze knieën het begaven van het beven. En ondanks onze honger kregen we geen hap binnen. Het was haar gelukt om ons aan dezelfde tafel te laten zitten. De ontwortelden uit hun oude thuislanden, de vijanden van de natie die ons vierhonderd jaar lang had onderdrukt, en wij, de slaven van gisteren en de meesters van vandaag.

Uit M. Papakonstantinou, *My grandmother Rousa*, Athens: Estia, 1997, pp.38-39

Interview met de Oecumenische Patriarch Bartholomeos

Vraag: Op welke basis kunnen we elkaar beschouwen als broeders en waarom is het belangrijk om onszelf zo te zien voor het welzijn van de mensheid?

Antwoord: De Christenen van de allereerste kerk noemden elkaar "broeders". Dit spiritueel en Christelijk broederschap is dieper dan biologische verwantschap. Voor Christenen zijn broeders echter niet alleen de leden van de kerk, maar alle mensen. Het Woord van God heeft het mens-zijn aangenomen en dat verenigt alles. Omdat alle mensen door God zijn geschapen, zijn ze allemaal opgenomen in het heilsplan. De liefde van de gelovige kent geen grenzen en barrières. In feite omvat het de hele schepping. Het is "de vlam van het hart voor de hele schepping" (Isaac de Syriër). Broederliefde is altijd onvergelijkbaar. Het is geen abstract gevoel van sympathie voor de mensheid, dat meestal de naaste negeert. De dimensie van persoonlijke gemeenschap (communie) en broederschap onderscheidt christelijke liefde van abstract humanisme

Uit de Oecumenische Patriarch Bartholomeos, "Abandon indifference and cynicism", een interview met commentaar op de pauselijke encycliciek Fratelli tutti, 23.10.2020)

1.9 VERKLARENDE WOORDENLIJST

Verduidelijking van theologische terminologie en informatie over de historische personen en plaatsen in het boek.

Klein-Azië: het schiereiland Anatolië in het huidige Turkije. Het was een kruispunt van culturen en een ontmoetingspunt van migrerende stammen en volkeren die van Oost naar West trokken en omgekeerd. Het Hellenisme bloeide daar van ongeveer 1200 v Chr. tot 1922 met de verdrijving van Griekse christenen

Basil de Grote: een van de grote Vaders van de Christelijke kerk en een van de drie hiërarchen. Hij werd geboren in 330 in Caesarea, Cappadocië in Klein-Azië. Hij studeerde retoriek, filosofie, astronomie, meetkunde, geneeskunde en natuurkunde in Athene. Hij leefde vijf jaar als asceet in de woestijn van de Pontus, totdat hij bisschop van Caesarea werd. Als bisschop richtte hij een aantal instellingen op voor de zorg voor armen en zieken. Gedurende zijn korte leven heeft hij gestreden voor de eenheid van de Christelijke kerk. Zijn werken zijn onderverdeeld in dogmatische, anti-ketterse, ascetische, praktische preken en brieven. Hij stierf op 1 januari 379 op 49-jarige leeftijd en werd met grote eer begraven. Zijn nagedachtenis wordt op 1 januari gevierd door de Orthodoxe Kerk en op 2 januari door Katholieken.

Bloedbroeder: iemand die een broeder-vriend wordt door een ritueel van verbroedering. Op deze manier worden individuen of groepen personen die geen bloedverwantschap hebben, ritueel verenigd in familie verbanden en beloven ze wederzijdse liefde en bescherming. Dit gebruik was tamelijk wijdverbreid in het oostelijke Middellandse Zeegebied.

Diabetes: een chronische ziekte die wordt gekenmerkt door een constant hoge bloedsuikerspiegel

Oecumenisch patriarch: In de orthodoxe kerk wordt de patriarch van Constantinopel de oecumenisch patriarch genoemd. De titel Oecumenisch ("Universalis") werd vroeger ook toegeschreven aan de paus van Rome, maar werd al snel de exclusieve titel van de aartsbisschop en patriarch van Constantinopel, de hoofdstad van de Oost-Romeinse staat (Byzantijnse rijk). De oecumenische patriarch is de eerste ondergelijken ("primus inter pares") van alle bisschoppen van de orthodoxe kerk en zit de bisschoppensynode voor.

Gregorius Nazianze: ook wel bekend als Gregorius de Theoloog. Hij wordt beschouwd als een belangrijk persoon van de kerk en een van de drie hiërarchen. Hij werd in 329 geboren in Arianzus, nabij Nazianzus in Cappadocië. Hij werd tot bisschop gewijd en tot oecumenisch patriarch uitgeroepen. Zijn rijke literaire werk is onderverdeeld in preken, brieven en gedichten. Hij stierf op 25 januari 390, op 61-jarige leeftijd. Zijn nagedachtenis in Oost en West wordt gevierd op 25 januari.

Herberg: Een soort hotel in vroegere tijden; een plaats die tegen betaling accommodatie en voedsel aanbood voor reizigers en hun dieren.

Ioniërs: De Ioniërs waren een van de vier oude Griekse stammen en vestigden zich voornamelijk in Attica, de Egeïsche eilanden en Klein-Azië, in de regio genaamd Ionië. Volgens de mythologie waren de Ioniërs en de rest van de Griekse stammen afstammelingen van Deucalion en Pyrrha wiens zoon, Hellen, beschouwd werd als de stamvader van de Griekse (Helleense) stammen. Van de naam Ionia noemden de Turken de Grieken "Yunan" en Griekenland "Yunanistan", aangezien de Ioniërs de eerste stam waren die ze ontmoetten toen ze naar het gebied kwamen.

Jericho: een stad in Judea, 27 km ten noordoosten van Jeruzalem. De weg van Jericho naar Jeruzalem liep op veel plaatsen door woestijn met verschillende afgronden en steile kliffen. Rovers zochten vaak hun toevlucht op zulke plaatsen en gebruikten ze als hun bolwerken. Pelgrims die van Galilea naar Jeruzalem reisden om Pesach te vieren, maakten vaak een laatste stop in Jericho.

Kozani: een stad in West-Macedonië in Noord-Griekenland die bloeide in de 18e eeuw. Kozani heeft nog veel herenhuizen uit die tijd, die een toeristische trekpleister vormen.

Maximus de Belijder: werd geboren in Constantinopel in 580 en ontving een opmerkelijke filosofische en theologische opleiding. Hij was een hooggeplaatste regeringsleider en werd later monnik. Als monnik was hij een centrale figuur in het verzet tegen de ketterijen van zijn tijd. Hij werd verbannen en gemarteld vanwege zijn opvattingen, maar toch belijdde hij (bleef hij trouw aan) de orthodoxie. Hij stierf in 662. De kerk herdenkt hem op 21 januari

Olijfolie: dit bekende product van het persen van olijven was het hoofdvoedsel van de volkeren van de oostelijke Middellandse Zee. Tegelijkertijd vergemakkelijkt het, dankzij de heilzame ingrediënten, een snellere genezing van wonden, waardoor ze zacht en vochtig blijven en pijn wordt voorkomen. Hippocrates, de Griekse arts uit de 4e eeuw v. Chr., beveelt in zijn werk "over zweren" aan "gaas in tweeën gevouwen en bevochtigd met wijn, met daaroverheen schone wol gedrenkt in olijfolie" voor de behandeling van wonden.

Wijn: een product dat in de tijd van Christus dagelijks werd gebruikt door de volkeren van de Middellandse Zee en het Midden-Oosten. Naast consumptie om van te genieten, werd het vanwege zijn alcoholgehalte ook gebruikt voor sterilisatie en zuivering.

1.10 TRANSCRIPT EN DIALOGEN VAN DE VIDEO

Personages

Yiorgos: 13 jarige tiener

Maria: de moeder van Yiorgos

Apostolos: de vader van Yiorgos

Grootvader: de opa van Yiorgos en vader van Apostolos

Arts

Vluchtelingenjongeren

SCENE 1

Op een bekend eiland nabij de Griekse grens ervaart de familie - die we al kennen uit een vorige aflevering - moeilijkheden die worden veroorzaakt door de aanwezigheid van honderden vluchtelingen in de lokale gemeenschap. Deze vluchtelingen zijn op het eiland aangekomen en ze leven in geïmproviseerde kampen. De zoon van het gezin, de dertienjarige Yiorgos, zit aan een tafel en maakt zijn huiswerk. Zijn vader kijkt in de woonkamer naar het tv-journaal. Zijn moeder maakt het eten klaar. De deur tussen de twee kamers staat open. We zien Yiorgos op de voorgrond terwijl zijn vader op de achtergrond tv kijkt.

VADER (bijna roepend): Hé, kijk wat hier aan de hand is! Keer op keer landen boten met vluchtelingen en immigranten op ons eiland. Waar zal het allemaal eindigen? Kunnen ze nergens anders heen? Binnenkort zullen we geen Grieks meer horen in de straten.

MOEDER: Kalmeer eens wat, Apostolos, Yiorgos is aan het lezen.

VADER: Wat zeg je, Maria? Zie je niet dat we een heel ernstig probleem hebben met al die buitenlanders? Ze zijn anders dan wij, we hebben niets gemeen.

Wat Yiorgos betreft, ik weet dat hij vrienden heeft gemaakt met kinderen uit het vluchtelingenkamp. Tijd om hier een einde aan te maken, jongen, hoor je me?

YIORGOS (Luistert. Blijft schuldig zwijgen. Hij fluistert zwakjes): Ja, pa.

De telefoon gaat en onderbreekt het gesprek. De moeder neemt op. Het is duidelijk dat het slecht nieuws is. Yiorgos luistert angstig naar het gesprek tussen zijn ouders.

MOEDER: Apostolos, kom gauw. Er is iets met je vader gebeurd. Hij ligt in het ziekenhuis.

VADER (praat over de telefoon): Ja, ik begrijp het. We zullen er zijn ... we zullen doen wat we kunnen.

MOEDER (met duidelijke bezorgdheid): Wat is er gebeurd?

VADER: Mijn vader heeft een hartaanval gehad. Hij moet onmiddellijk geopereerd worden en ze hebben ons nodig om bloed te geven voor de operatie. Laten we naar het ziekenhuis gaan.

MOEDER: Yiorgos, we vertrekken naar het ziekenhuis. Blijf hier. Ah, God help ons! ...

SCENE 2

Yiorgos is alleen thuis. Zijn telefoon gaat. Op het scherm van de gsm verschijnen zijn vrienden uit het vluchtelingenkamp, twee jongens en een meisje, vrolijk kijkend ...

JONGEREN: Hé, waar ben je, Yiorgos? Wat is er gebeurd? Kom je vandaag?

YIORGOS (verdrietig): Sorry, jongens, ik kan vandaag niet komen. Mijn grootvader heeft een hartaanval gehad en moet geopereerd worden. Het moet ernstig zijn. Ik heb gehoord dat het ziekenhuis ons vroeg om bloed te geven voor de operatie.

Ik ben erg bang, jongens. (Hij barst in tranen uit)

SCENE 3

Enkele uren later gaan vader en moeder naar de bloeddonatie-afdeling van het ziekenhuis. Ze praten met elkaar.

MOEDER: *Wat bedoel je met "je hebt het aan iedereen verteld en er kwamen maar twee mensen"?*

VADER: *Ik heb iedereen gebeld en gezegd dat we bloed nodig hebben, maar uiteindelijk kwamen alleen Sotiris en Lena.*

MOEDER: *En de rest?*

VADER: *De anderen konden niet.*

MOEDER: *Dus twee eenheden bloed van hen en twee van ons, vier. En hoeveel hebben we nodig?*

VADER: *Minstens acht. Misschien tien.*

MOEDER: *Lieve God, wat zullen we doen?*

Ze bereiken de bloeddonatie-afdeling en zien een lange rij vluchtelingen wachten.

VADER: *Kijk nou, het is verschrikkelijk. Ze komen hier met duizenden en ze vullen ook onze ziekenhuizen.*

De afdeling betredend ...

VADER: *We kwamen om bloed te geven voor mijn vader.*

ARTS: *Maakt u zich geen zorgen, meneer Apostolos. Er zijn al vijftig eenheden bloed beschikbaar voor uw vader.*

VADER: *Houdt u ons voor de gek, dokter? Waar kwamen die vijftig bloedgevers vandaan?*

ARTS: *Ik weet niet waar ze vandaan kwamen, maar daar staan ze geduldig te wachten om bloed te geven voor uw vader.*

De dokter wijst naar de wachtende vluchtelingen en Apostolos wordt sprakeloos achtergelaten, zijn ogen wijd open van verbazing.

SCENE 4

Enkele dagen later. In de ziekenhuiskamer. De grootvader van Yiorgos herstelt na de operatie. Naast hem staan Yiorgos met zijn vader en moeder.

De twee mannen zijn met elkaar in gesprek.

VADER: *Godzijdank, vader, alles is goed verlopen.*

GROOTVADER: *Ja, mijn zoon. Ik voel me al beter. Wat ik echter niet begrijp, is hoe al die vreemde mensen bloed voor mij kwamen doneren.*

VADER: *Het is echt vreemd, maar ik kom er wel achter. Hoe dan ook, ik denk dat ze ons hadden moeten vragen of we bloed van die mensen wilden ontvangen.*

GROOTVADER: *Als die mensen er niet waren geweest, zouden we hier nu niet zo staan praten. Ik weet niet waarom, maar sinds gisteren, toen ik over het bloed hoorde, zit de parabel van de barmhartige Samaritaan in mijn hoofd. Weet je nog? Een Jood wordt beroofd en geslagen. En terwijl hij daar ligt te bloeden, komt een Joodse priester voorbij, maar hij schenkt geen aandacht aan de gewonde man. Dan passeert een joodse leviet, die hem ook negeert. Eindelijk komt er een Samaritaan langs, een man uit een gemeenschap die de Joden vroeger haatten, en hij heeft medelijden met het slachtoffer. Hij maakt zijn wonden schoon en neemt hem mee naar een herberg voor betere zorg. Zie je? Een man die als een vijand wordt beschouwd, helpt hem, terwijl zijn volksgenoten en gelovigen hem laten liggen. Ik vraag me af wie hier de vriend en wie de vijand is? Wie is "de naaste", zoals het evangelie zegt?*

VADER: *Het lijkt mij dat u bang was dat u zou sterven en dat u zich nu tot de religie heeft gewend. Maar ik vraag me af, is het bloed dat ze u gaven veilig? Die mensen zitten vol ziektes.*

GROOTVADER: *We zijn tegenwoordig bang voor onze eigen schaduw, Apostolos! Deze mensen zijn hier nu meer dan een jaar. Het zijn onze medemensen. En ze zijn onze medeburgers geworden. Ze hebben het zeker in mijn geval laten zien, vind je niet?*

VADER: Ik herken u niet, vader. Hebben we niet gezegd dat al deze mensen een bedreiging vormen en dat ze terug naar hun eigen land moeten gaan?

GROOTVADER: Laten we het even rusten, Apostolos. We zitten al zoveel jaren bij het verkeerde eind. Nu hebben we ze leren kennen in ons gemeenschappelijk vaderland: dat van menselijkheid en liefde.

De vader en moeder van Yiorgos vertrekken. Yiorgos blijft op de afdeling om zijn grootvader gezelschap te houden. De camera zoomt in ... Grootvader leest een boek in het ziekenhuisbed (misschien wel de Bijbel) en Yiorgos zit naast hem.

YIORGOS: Opa, mag ik u iets vragen?

GROOTVADER: Ja, natuurlijk. Doe maar...

YIORGOS: Wat betekent "bloedbroeders zijn"?

GROOTVADER: "Bloedbroeders" zijn degenen die hun bloed hebben verenigd.

YIORGOS: Hun bloed? Jakkie!

GROOTVADER: Ja, en dus, hoewel ze niet uit dezelfde ouders zijn geboren, behandelen ze elkaar alsof ze echte broers zijn.

YIORGOS: En hoe verenigen ze hun bloed?

GROOTVADER: Ze snijden een snee in de huid van hun handen met een mes en voegen hun wonden samen. Dit is hoe hun bloed wordt gemengd en dit is iets dat hen voor altijd verenigt. Leuk idee, hè?

korte stilte

YIORGOS: Betekent dat, opa, dat u, nu u het bloed van de vluchtelingen in u heeft, een bloedbroeder met hen bent?

GROOTVADER (met een verbaasde glimlach): Hm, daar had ik niet aan gedacht, maar hm ... nou ... ik veronderstel dat je het zou kunnen zeggen ... eigenlijk, waarom niet?

Nog een moment stilte, grootvader en Yiorgos kijken elkaar aan

GROOTVADER: Weet je iets, mijn jongen? Enige tijd geleden bladerde ik door je schoolboek over religie en las ik iets van St. Gregorius de Theoloog. Hij zei dat alle mensen een goddelijk zegel hebben en dat wij allemaal, in de liefde van Christus, één worden. Hij zei ook dat alle discriminatie tot de oude wereld behoort, de wereld die christenen hebben achtergelaten. Toen ik het las, vond ik het helemaal niet leuk. Ik sloot het boek, en ik was een beetje boos. Ik kon me niet voorstellen hoe diep ik verbonden was met deze oude wereld ...

YIORGOS: Weet u wat ik denk, opa? Na wat er is gebeurd, is het goed dat ik u en niet papa heb gevraagd wat het betekent om 'bloedbroeders' te zijn. Ik ben bang dat papa met me zou spotten.

GROOTVADER: (lachend) Ik denk dat je gelijk hebt. Je vader heeft wat meer tijd nodig om zulke vragen nuchter te kunnen beantwoorden. Laten we hem de tijd geven, niet? Wat denk je ervan?

YIORGOS: (speels lachend) Ja ... natuurlijk ... Laten we wachten tot hij volwassen wordt!

De scène wordt afgesloten met grootvader en kleinzoon die samen hartelijk lachen om hun grapje.

1.11 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

1.11.1 Boeken

The Holy Bible, *Old and New Testament*, translated from the original texts, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 1997]

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana, *God manifested in flesh*, Athens: Maistros, 2006 [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Θεός εφανερώθη εν σαρκί, Αθήνα: Μαΐστρος, 2006].

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana: *Co-existence: Peace, Nature, Poverty, Terrorism, Values*. Athens: Armos, 2015 [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες, Αθήνα: Αρμός, 2015]

Bartholomew, the Ecumenical Patriarch, "Abandon indifference and cynicism", interview commenting the Papal Encyclical *Fratelli tutti*, 23.10.2020 [Βαρθολομαίος (Οικουμενικός Πατριάρχης): "Εγκαταλείψτε την αδιαφορία και τον κυνισμό", συνέντευξη σχολιάζοντας την Παπική Εγκύκλιο *Fratelli tutti*]. Retrieved in October 23, 2020 from <https://fanarion.blogspot.com/2020/10/fratelli-tutti.html>

Basil the Great, On charity, oration d, PG 32, 1160D-1161A. [Βασίλειος ο Μέγας. Περί ελεημοσύνης λόγος δ', PG 32, 1160D-1161A.]

Anthony Bloom (Metropolitan of Sourozh), *God and Man*, London: Darton, Longman & Todd, 2004 [Bloom, Anthony, Προσευχή και Αγιότητα. Μτφρ. Β. Αργυριάδης, Αθήνα: Εν πλω, 2011].

Ignatius (Georgakopoulos), Metropolitan of Demetrias, "When St. Nicholas asked Kosmas to open the church for the refugees", Newspaper "Demokratia", Nov. 7, 2015, retrieved on November 13, 2020 from <https://bit.ly/3s5QRVY>

Karuscinski, Ryszard, *Ten inny*, Krakow; Wydawnicto Znak, 2006 [Καπισίνσκι, Ρ., Ο Άλλος, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2011]

Karavidopoulos, I., *Introduction to the New Testament*, Thessaloniki: Pournaras, 1991 [Καραβιδόπουλος, Ιω. (1991). Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1991].

Karavidopoulos, I., *Bible Studies*, Thessaloniki: Pournaras, 1995 [Καραβιδόπουλος, Ιω. Βιβλικές Μελέτες, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1995]

Maximus the Confessor, "Four hundred texts on love", in *The Philokalia: The Complete Text*, edited by G. E. H. Palmer, Philip Sherrard & Kallistos Ware, London: Faber & Faber, 1983-1995 [Μάξιμος Ομολογητής, "Πρώτη εκατοντάδα κεφαλαίων περί αγάπης" στο Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικίων, μτφρ. Α. Γαλίτης, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη: Το περιβόλι της Παναγίας, 1991].

Nikolaos, Metropolitan of Mesogea & Lavreotiki, "From the daily to the Godly". Athens: En plo, 2008, [Νικόλαος, Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής. Από το καθ' ημέραν στο καθ' ομοίωσιν, Αθήνα: Εν πλω, 2008]

Papakonstantinou, M., *My grandmother Rousa*, Athens: Estia, 1997 [Παπακωνσταντίνου, Μ., Η γιαγιά μου η Ρούσα, Αθήνα: Εστία, 1997].

Papathanassiou, Athanassios, *My God, a foreigner. Texts on a truth "down on the street"*, Athens: En plo, 20085 [Παπαθανασίου, Αθανάσιος, Ο Θεός μου ο αλλοδαπός. Κείμενα για μια αλήθεια που είναι "του δρόμου", Αθήνα: Εν πλω, 20085].

Papathanassiou, Ath. – Koukounaras Liangis M. *Lessons of Christian Ethics for C Class of Ecclesiastic Lyceum*, Athens: Ministry of Education, 2020 [Παπαθανασίου, Αθ. – Κουκουνάρας Λιάγκης Μ. (2020). Θέματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ' Εκκλησιαστικού Λυκείου, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2020].

Papathanassiou, Ath. N., *The rupture with zero. Shots of political theology*, Athens: Armos, 2015 [Παπαθανασίου, Αθ. Ν., Η ρήξη με το μηδέν. Σφηνάκια πολιτικής θεολογίας, Αθήνα: Αρμός, 2015].

Ramfos, St. *Jesus' secret*, Athens: Armos, 2006 [Ράμφος, Στ., Το Μυστικό του Ιησού, Αθήνα: Αρμός, 2006].

1.11.2 Kunst en kortfilms

Vincent van Gogh, De barmhartige Samaritaan, 1889

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vincent_Willem_van_Gogh_022-2.jpg

Paula Modersohn-Becker, De barmhartige Samaritaan,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paula_Modersohn-Becker_005.jpg

Rembrandt, De barmhartige Samaritaan, 1638

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f1/Rembrandt_Harmensz._van_Rijn_033.jpg

Aimé Morot, De barmhartige Samaritaan, 1880,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7901316>

De barmhartige Samaritaan, detail uit Codex Purpureus Rossanensis fol-7v <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/RossanoGospelsFolio007vGoodSamaritan.jpg>

New Order, "Be a rebel" (tekst/muziek: New Order):

https://www.youtube.com/watch?v=f6E6ugW7TOo&ab_channel=neworder

Provincie Iudea in de eerste eeuw, opgehaald van

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_century_ludaea_province.gif

Kortfilms

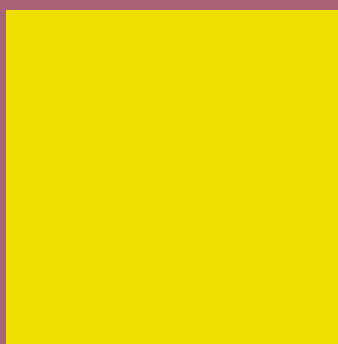
Jaffar: https://youtu.be/OWe_omalyE0

My Brother: <https://www.youtube.com/watch?v=kJ01lGOqnVc>

Pet Shop: <https://www.youtube.com/watch?v=cRhbtOjAv0c>

Links for works of art retrieved on Nov. 13, 2020.

2

DE ONTMOETING MET SACRALE/
HEILIGE TEKSTEN:
GEWELDDADIGE TEKSTEN

MODULE TWEE

GEWELDDADIGE TEKSTEN

2.1 INLEIDING TOT DE VIDEO

Figuur 2.1
Het beeldfragment

Twee jongens, zijn aan het vissen aan de kust van een afgelegen Grieks eiland ze praten over de vluchtelingen* die hun eiland overspoelen. Zijn de vluchtelingen* gevaarlijk omdat ze een ander geloof en een andere natie hebben? Is het Gods wil dat ze verdrinken, net zoals de Egyptenaren die Israël achtervolgen in het verhaal van Exodus*? Plots zien de jongens een boot met vluchtelingen* de kliffen van de kust raken en zinken. Wat zullen de jongens doen? Zullen ze hen helpen of niet?

2.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

2.2.1 VRAGENLIJST BEGRIJPEND KIJKEN.

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt gezien.

1. Waarom wilden de jongeren de vluchtelingen eerst niet helpen?
 - a. Ze hadden een ontmoeting met vrienden en wilden geen tijd verliezen.
 - b. Ze geloofden dat vluchtelingen een gevaar zijn voor hun eigen land.
 - c. Het werd donker en ze moesten naar huis gaan.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2. Over welk volk gaat het in het Bijbelse verhaal Exodus?
 - a. Grieken en Syriërs
 - b. Egyptenaren en Grieken
 - c. Egyptenaren en Joden
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3. Welke zee wordt er in het Bijbelse verhaal overgestoken door het vervolgte volk zodat ze gered waren?
 - a. De Egeïsche Zee
 - b. De Rode Zee
 - c. De Middellandse Zee
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

4. Waarom wordt God in het Bijbelse verhaal voorgesteld als gewelddadig en wraakzuchtig?
- a. Omdat de gelovigen op deze manier hun vertrouwen in de enige God en Redder van de mensheid uitdrukken
 - b. Omdat God gewelddadig is en hen straft die Zijn wil niet doen.
 - c. Omdat God rechtvaardig is en Zijn rechtvaardigheid soms alleen door geweld kan worden afgedwongen.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord
5. Voor Christenen is God Diegene Die:
- a. van alle mannen en vrouwen houdt ongeacht hun afkomst, geloof of sociale status.
 - b. enkel van hen houdt die in Hem geloven.
 - c. als een vader hen straft die Zijn kinderen - dit zijn de gelovigen – kwaad doen en hierbij ook geweld kan gebruiken.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2.2.2 DISCUSSIONSTHEMA'S

Deze video vormt voor de leerlingen de inleiding voor de lessen rond "Heilige teksten ontmoeten: teksten over geweld". Na de video is er ruimte voor volgende discussiepunten:

- a. Waarom wordt God in de Bijbel voorgesteld als iemand die gewelddadig optreedt?
- b. Misschien willen deze heilige teksten dat we nog iets anders begrijpen, een diepere betekenis, zoals bijvoorbeeld in het verhaal van Exodus...
- c. Welke ingesteldheden moeten we in het oog houden wanneer we teksten van de Bijbel lezen?

Figuur 2.2
Ivan Aivazovsky: Passage van de Joden door de Rode Zee, 1891
Bron: Wikimedia
Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aivazovsky_Passage_of_the_Jews_through_the_Red_Sea.jpg

2.3 WAT MOET IK WETEN OM DIT BIJBELVERHAAL TE BESTUDEREN.

Luister aandachtig en volg mee op de kaart (zie 3.3). Er is ook een schema waarin de belangrijkste elementen staan opgesomd.

2.3.1 HISTORISCHE EN SOCIALE CONTEXT

Het verhaal van de doortocht van de Rode Zee vinden we in het **boek Exodus*** in het Oude Testament*. In dit boek staan gebeurtenissen die plaatsvonden in de 13de eeuw voor Christus. Het boek laat Gods ingrijpen in de geschiedenis zien waarbij Hij de Israëlieten van de Egyptenaren heeft bevrijd en Hij het volk Israël naar Kanaän* leidt. De Israëlieten leefden van 1600 tot 1200 voor Christus in Egypte, ongeveer een 400 jaar. Toen Ramses II de Farao van Egypte werd (1290-1224 voor Christus), nam hij strikte maatregelen tegen de Israëlieten. Hij deed dit uit vrees dat dit volk een alliantie zou vormen met andere volkeren uit de woestijn en tegen hem in opstand zou komen. Een van de maatregelen was het doden van alle mannelijke Joodse kinderen om zo hun aantal in te perken. **Mozes* werd in deze periode geboren en werd op wonderbaarlijke wijze gered van de dood. Hij werd door God uitgekozen om de Israëlieten te bevrijden en hen naar het land van Kanaän* te brengen.**

De Israëlieten volgden op hun reis naar het Beloofde Land, Kanaän niet de kortere route langs de zee. Maar om de Egyptische grenswachters te ontwijken, liepen ze naar het zuiden naar de Rode Zee. Merneptah was intussen farao geworden (1224-1204 voor Christus) na Ramses II. Merneptah vervolgde de Israëlieten met een leger tot aan de zee, maar hij kon hen niet tegenhouden omdat God het water liet splitsen en een doorgang door de zee voorzag. Het volk van Israël trok door het droge pad door de zee, zo kwam het in de woestijn terecht en werd het gered. Ter herinnering van deze belangrijke gebeurtenis vieren de Israëlieten (Joden) zelfs vandaag nog het '**Pesach**' (= de doortocht) omdat de doortocht door de Rode Zee de overgang was van de slavernij in Egypte naar de vrijheid.

Op hun tocht door de woestijn sluit God een verdrag met Zijn volk. We noemen dit verdrag ook een **Testament***. Met het verdrag belooft God dat Hij voor het volk zal zorgen, hen verdedigen, ondersteunen, sterken en leiden. Het volk belooft met Hem in relatie te treden, te vertrouwen, Hem te erkennen als Enige en Almachtige.

2.3.2 BELANGRIJKSTE PERSONEN

Persoon	Gebeurtenis	Datum
Ramses II	Egyptische farao die strenge maatregelen nam tegen de Israëlieten uit vrees dat ze een alliantie zouden vormen met andere woestijnvolkeren en tegen Egypte in opstand zouden komen.	1290–1224 voor Christus
Moses	Leider van de Israëlieten die hen naar de bevrijding van de Egyptenaren leidde.	1393–1273 voor Christus
Merneptah	Egyptische farao - zoon en opvolger van Ramses II – die de Israëlieten met zijn leger tot aan de zee achtervolgde maar die hen niet kon tegenhouden te ontsnappen.	1224–1204 voor Christus

2.3.3 LANDKAART

Figuur 2.3
Kaart met de mars van
de Israëlieten die Egypte
ontvluchtten
door Vaso Gogou

2.4 DE DOORTOCHT DOOR DE RODE ZEE.

2.4.1 TEKST UIT HET OUDE TESTAMENT (EXODUS* 14: 1-31 - WILLIBRORDVERTALING 1995)

De heer sprak tot Mozes: ²Zeg de Israëlieten dat zij omkeren en hun kamp opslaan voor Pi-Hachirof, tussen Migdol en de zee. Voor Baäl-Sefon moet u aan de zee uw kamp opslaan. ³Dan zal de farao denken: 'Ze zijn verdwaald. Ze kunnen niet verder nu ze bij de woestijn zijn gekomen.' ⁴Ik zal ervoor zorgen dat de farao zó koppig zal zijn, dat hij hen zal achtervolgen. Dan zal Ik aan de farao en aan zijn hele leger laten zien hoe machtig Ik ben. De Egyptenaren zullen toegeven dat Ik de Heer ben." Ze deden wat de Heer gezegd had. [...] ¹⁰Toen de farao naderde, zagen de Israëlieten ineens dat de Egyptenaren hen achterna gekomen waren. Hevige angst maakte zich van hen meester en zij riepen luid tot de heer. [...] ¹³Mozes antwoordde het volk: 'Vrees niet en blijf volhouden: dan zult u zien hoe de heer u vandaag nog zal redden. Want vandaag ziet u de Egyptenaren nog, daarna zult u ze niet meer zien, nooit meer!' ¹⁴De heer zal voor u strijden; zelf hoeft u geen vinger uit te steken.' ¹⁵Toen sprak de heer tot Mozes: [...] Beveel de Israëlieten verder te trekken. ¹⁶Uzelf moet uw hand opheffen, uw staf uitstrekken over de zee en haar in tweeën splijten. Dan kunnen de Israëlieten over de droge bodem door de zee trekken. ¹⁷Ik ga de Egyptenaren halsstarrig maken, zodat zij hen achterna gaan. En dan zal Ik mijn heerlijkheid bewijzen ten koste van de farao en heel zijn legermacht, zijn wagens en zijn wagenmenners. ¹⁸De Egyptenaren zullen weten dat Ik de heer ben, als Ik mijn heerlijkheid bewijs ten koste van de farao[...] ²¹Toen strekte Mozes zijn hand uit over de zee en de heer liet die hele nacht door een sterke oostenwind de zee terugwijken. Hij maakte van de zee droog land en de wateren splitsten. ²²Zo trokken de Israëlieten over de droge bodem de zee door, terwijl de wateren links en rechts van hen een wand vormden. ²³De Egyptenaren zetten de achtervolging in; alle paarden van de farao, zijn wagens en zijn wagenmenners gingen achter de Israëlieten aan de zee in. ²⁴Toen het ochtend werd, keek de Heer vanuit de wolk die aan één kant van vuur leek, naar het leger van de Egyptenaren. Hij bracht hen in verwarring en ze raakten in paniek. ²⁵Hij liet de wielen van de wagens wegglijden in de modder. Daardoor kwamen ze maar met moeite vooruit. Toen zeiden de Egyptenaren: "Vlucht! Want de Heer strijdt aan de kant van de Israëlieten! Hij strijdt tegen ons!" ²⁶Toen sprak de heer tot Mozes: 'Strek uw hand uit over de zee, dan zal het water terugstromen over de Egyptenaren, hun wagens en hun wagenmenners.' ²⁷Mozes strekte zijn hand uit over de zee, en toen het licht begon te worden vloeide de zee naar haar gewone plaats terug. En omdat de Egyptenaren er tegenin vluchtten dreef de heer hen midden in de zee. ²⁸Het water dat terugvloeide overspoelde de wagens en de wagenmenners, heel de strijdmacht van de farao die de Israëlieten op de bodem van de zee achterna was gegaan. Er bleef er niet één gespaard. ²⁹De Israëlieten trokken over de droge bodem van de zee, terwijl de wateren links en rechts van hen een wand vormden. ³⁰Zo redde de heer op deze dag Israël uit de greep van Egypte; Israël zag de Egyptenaren dood op de kust liggen. ³¹Toen Israël het machtige optreden van de heer tegen Egypte gezien had, kreeg het volk ontzag voor de heer; zij stelden vertrouwen in de heer en in Mozes, zijn dienaar.

Figuur 2.4
 Mozes en de Hebreëen
 trekken door de Rode Zee
 achtervolgd door Farao,
 synagoge in Dura-
 Europos, 303 BCE
 Bron: Wikimedia
 Commons: [https://
 commons.wikimedia.org/
 wiki/File:Dura_Europos_
 fresco_Jews_cross_Red_
 Sea.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dura_Europos_fresco_Jews_cross_Red_Sea.jpg).

2.4.2 OEFENINGEN

Verwerk de bijbelse tekst in de volgende oefeningen. Identificeer woorden en passages die God voorstellen als een God die handelt met geweld. Onderzoek waarom de Bijbelse schrijver God als gewelddadig en wraakzuchtig voorstelt.

Oefening 1

Met welk adjectief zou jij de God omschrijven die je in de tekst hebt ontmoet?

Almachtig		Bevooroordeeld		Wraakzuchtig	
Boos		Gewelddadig		Vergevend	
Kwaadaardig		Goedaardig		Hardvochtig	
Beschermer		Helper		Straffend	
Tussen beide komend		Wonderwerkend		Medelijdend	
Rechtvaardig		Redder		Bevrijdend	

Oefening 2

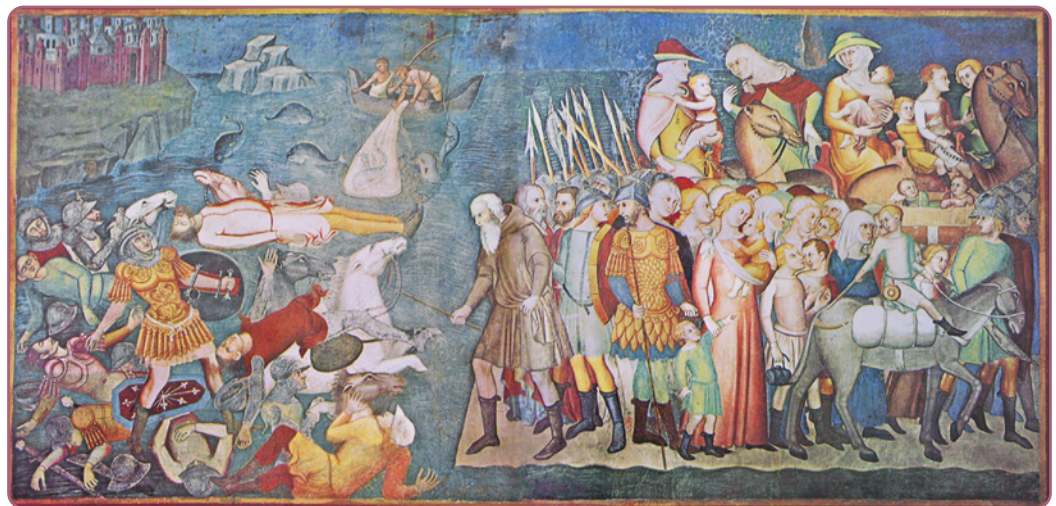
Zoek en onderlijn in het Bijbelfragment uitdrukkingen die Gods toorn tegenover de Egyptenaren weergeeft.

Oefening 3

Zoek en onderlijn in dezelfde tekst zinnen die de redenen voor Gods gewelddadig optreden weergeven.

Figuur 2.5
Bartolo di Fredi, De
oversteek van de Rode
Zee, Collegiale kerk van
San Gemignano, Italië,
1356
Bron: Wikimedia
Commons: [https://
he.wikibron.org/wiki/
ברוך:SG_OT_304_
Crossing_the_Red_Sea.
JPG](https://he.wikibron.org/wiki/ברוך:SG_OT_304_Crossing_the_Red_Sea.JPG).

2.4.3
SPEURTOCHT
NAAR DE DIEPERE
BETEKENIS VAN
DE TEKST.

Het Bijbels verhaal dat we gelezen hebben, beschrijft een God die geweld gebruikt tegen mensen. Laten we het volgende tekstfragment samen lezen en proberen te begrijpen waarom de Bijbelse schrijver God op deze manier voorstelt. Zit er in de tekst een diepere betekenis?

God als wreker

De verhalen over de gebeurtenissen in het Oude Testament werden gedurende eeuwen mondeling doorverteld voordat ze werden opgeschreven. Deze mondelinge tradities bevatten heel wat uitdrukkingen van emotie en spanning die vaak overdreven zijn. Wanneer we deze teksten vandaag lezen moeten we een onderscheid maken tussen deze uitdrukkingen en historische informatie. Ons doel is niet te weten wat er toen zwart op wit gebeurd is, maar te begrijpen welke betekenis deze verhalen hadden in het leven van de mensen die ze eeuwen later hebben opgeschreven. Deze mensen hadden de bedoeling hun geloof in de ene en enige God uit te drukken. Deze Ene was, wanneer nodig, altijd aanwezig en heeft hen van onheil, kwaad en dood gered. Deze mensen waren er diep van overtuigd dat ze onmogelijk alleen konden standhouden in de beschreven dramatische en moeilijke omstandigheden. Dit betekent niet dat God kinderen of vijanden gedood heeft – zoals geloofd wordt door hen die Oude Testament letterlijk nemen. [...] Maar het drukt het diepe geloof uit van deze mensen dat in deze strijd hun leven en rechten door God beschermd werden. Dit standpunt maakt van geschiedenis 'heilsgeschiedenis'. Dat betekent dat men de Goddelijke Voorzienigheid herkent in omstandigheden waar het leven bewaard en beschermd wordt en men zo ontsnapt aan het gevaar van vernietiging. En deze God-redder van het leven is diegene die men vertrouwt.

(Ol. Grizopoulou & P. Kazlari, Old Testament, The prehistory of Christianity, Class A Religious Education (Teacher's book), Athens: O.E.D.V., undated, p.58, vrije vertaling)

Probeer de volgende vragen te beantwoorden wanneer je weet dat historische feiten van het Oude Testament eeuwen na de feitelijke gebeurtenissen werden opgeschreven door de Bijbelse schrijvers.

Tot op welk niveau zijn deze gebeurtenissen nauwkeurig beschreven?

Zijn ze overdreven omdat ze feitelijk een ander doel hebben?

Wat is dan de bedoeling van zo een schrijven?

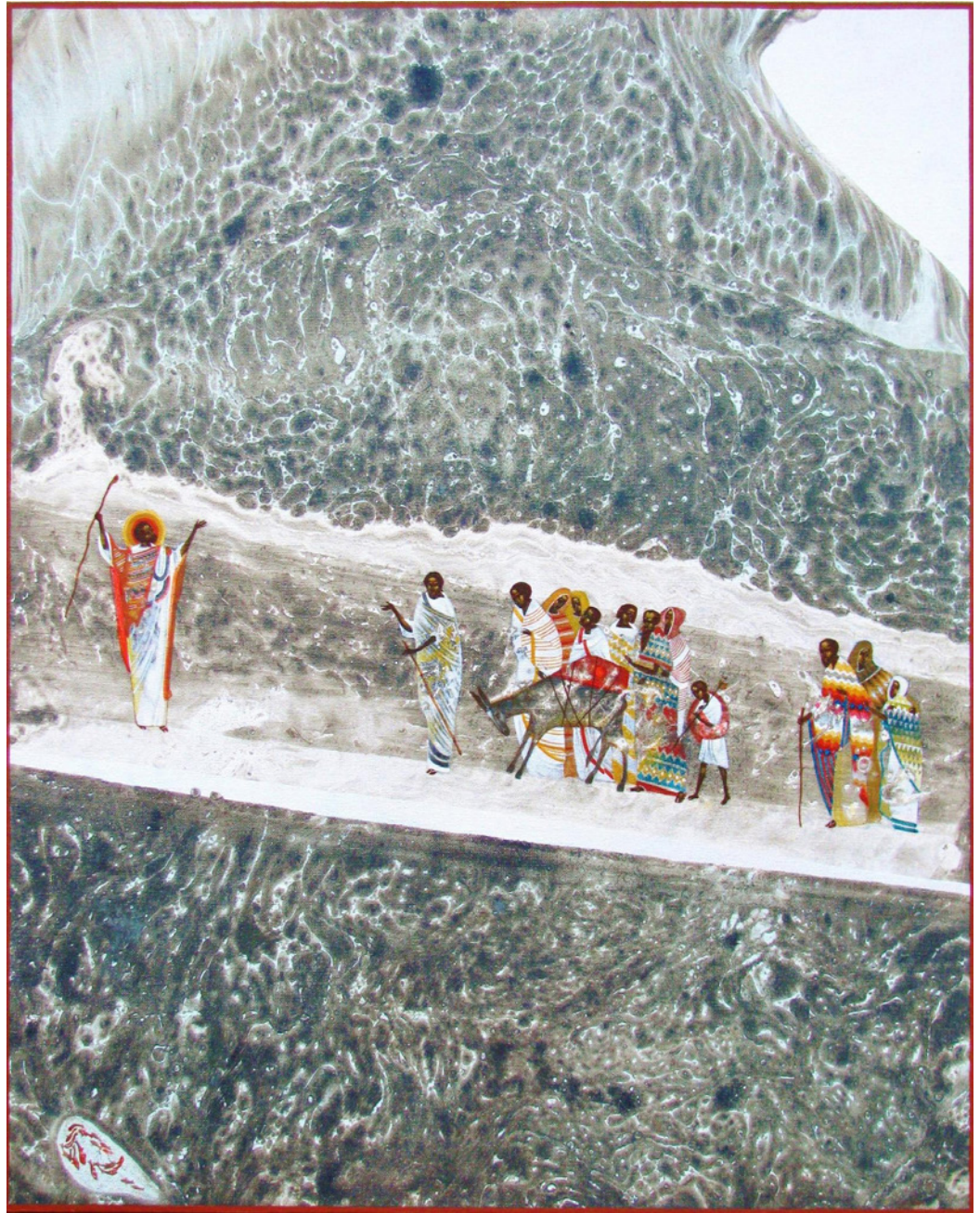
2.5 VERKEND, ONDERZOCHT EN GELEERD.

Het verhaal van de doortocht door de Rode Zee uit het Oude Testament (Exodus 14:1-31) bevat taferelen van geweld. Het is geweld dat God gebruikt tegen de Egyptenaren, waarbij Hij hen van de aardbodem wegvaagt en zo het volk van Israël redt van zijn achtervolgers. Wanneer we dit verhaal letterlijk nemen, vertelt het over een God die één bepaald volk begunstigt en geweld gebruikt tegen een ander volk en vernietiging brengt.

De kern van het verhaal vond plaats in historische gebeurtenissen in de 13de eeuw voor Christus, maar de tekst zelf werd pas veel later opgeschreven, namelijk in de 6de en 5de eeuw voor Christus. De bedoeling van de tekst op te schrijven was niet om deze gebeurtenissen – die generaties lang mondeling generaties lang waren doorverteld - historisch te gaan vastleggen of onderzoeken. We bedoelen dan met 'historisch vastleggen' een zeer juiste en objectieve weergave van een gebeuren in de modern zin van het woord,. Maar het opschrijven wijst op een aanvoelen van de schrijvers dat deze verhalen een diepe betekenis hadden voor hun volk in die tijd. Mensen uit deze tijd – 5de en 6de eeuw voor Christus - maakten al deel uit van een goed ontwikkelde samenleving, ze leefden in steden en de levensomstandigheden waren erg verschillend van deze uit het verhaal. Daarom nemen we aan dat deze Bijbelse referenties ons geen exacte historische informatie aanbieden in de modern zin van het woord maar eeuwige theologische waarheden willen onthullen die waar blijven zolang er mensen op aarde zullen zijn.

De Bijbelse auteurs wilden de Ene, Enige en Almachtige God sterk grafisch weergeven zodat er geen twijfel meer zou zijn bij de lezer. Deze Ene, Almachtige God stond in scherp contrast met de zwakheid en zelfs de onechtheid van de heidense goden uit die tijd. **De bedoeling van de schrijvers was dus het unieke karakter van hun God naar voren te brengen als almachtige beschermer en bevrijder.** Iedere keer wanneer men zich in moeilijke of dramatische omstandigheden bevond, was Hij aanwezig en redde Hij hen van ieder kwaad. Hun diepe overtuiging is dat ze deze ontberingen niet zonder hulp kunnen doorstaan maar dat God hen door zijn reddende tussenkomst beschermt in hun rechtvaardige strijd.

Wanneer we het verhaal van de doortocht door de Rode Zee en andere verhalen uit het Oude Testament op deze manier benaderen, kunnen we ook het belang van deze verhalen begrijpen voor onze tijd. We maken een onderscheid tussen de 'heilsgeschiedenis' die we in deze teksten vinden en eerder 'objectieve geschiedenis' die feiten beschrijft.

Figuur 2.6
Ivanka Demchuk, de Doortocht door de Rode Zee. https://www.etsy.com/listing/563765092/crossing-the-red-sea-original-print-on?ref=landingpage_similar_listing_top-2&pro=1&frs=1

2.6 HET BEELD VAN DE WARE GOD

2.6.1 OEFENING 1 Wie zou ik mijn God willen zijn?

Schrijf woorden op die spontaan in je opkomen en probeer een beschrijving te geven van deze God.

In de video is er het fragment waar Yiorgos met zijn moeder praat over het redden van de vluchtelingen. Hij vraagt: "Mam, denk je dat God kwaad kan doen?" waarop zij antwoordt: 'Aangezien we Hem Vader noemen, kan ik me niet voorstellen dat Hij Zijn kinderen zou schaden.'

2.6.2 OEFENING 2 Wat betekent de uitspraak 'God is de Vader' voor een Christen? Wat zou het kunnen betekenen?

Op zoek naar een antwoord kan deze tekst uit het Nieuwe Testament ons helpen:

Jezus zegt 'Jullie hebben gehoord dat er gezegd is: U zult uw naaste liefhebben en uw vijand haten. Maar Ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie je vervolgen, dan zullen jullie kinderen worden van je Vader in de hemel, want die laat zijn zon opgaan over slechten en goeden, en Hij laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.' (Mt. 5:43-45 – Willibrordvertaling 1995)

God is de Vader voor alle mensen. Waarom hebben we dan, wanneer we ons bedreigd voelen door een vreemde of door het onbekende God, een sterke God nodig die ons beschermd en die hetgeen vernietigd wat ons bedreigt? Wanneer we bang zijn, wordt ons beeld van God maar ook het

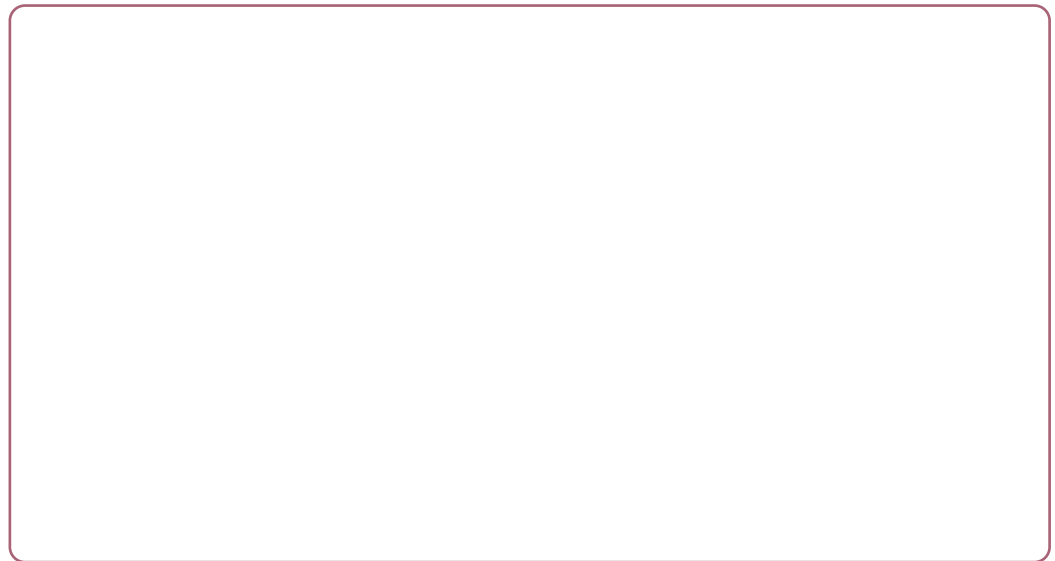
2.6.3 OEFENING 3

beeld van onze medemensen, beïnvloed door onze eigen onzekerheid. Hoe kunnen we dan omgaan met onze angst voor vreemden? Onderstreep in het volgende fragment de sleutelwoorden die een antwoord bieden op deze vraag. Verklaar ook je keuze.

Laten we terugdenken aan hetgeen we in de video hebben gezien: Yiorgos deelt de vrees van zijn vader voor de zogezegd 'gevaarlijke' vluchtelingen en denk daarbij aan het verhaal uit het Oude Testament. Aan het einde van het verhaal zien we hoe het contact en ontmoeting met de vluchtelingen de vrees doet verdwijnen en hoe er een gevoel van vriendschap en bekendheid groeit tussen de jonge mensen.

Volgens de Christelijke traditie is God ...

... de Vader die van alle mensen houdt zonder uitzonderling of onderscheid.

2.6.4 CONCLUSIE

God De Vader, die Zelf Liefde is, roept ons op **om te houden van al onze medemensen, en zelfs van onze vijanden**, indien we werkelijk Zijn kinderen willen zijn.

2.7 FEEDBACK OVER VRAGENLIJST

Beantwoord volgende vragen na ons klasgesprek. Vergelijk je antwoorden met dezelfde vragenlijst hierboven.

1. Waarom wilden de jongeren de vluchtelingen eerst niet helpen?
 - a. Ze hadden een ontmoeting met vrienden en wilden geen tijd verliezen.
 - b. Ze geloofden dat vluchtelingen een gevaar zijn voor hun eigen land.
 - c. Het werd donker en ze moesten naar huis gaan.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2. Over welk volk gaat het in het Bijbelse verhaal Exodus?
 - a. Grieken en Syriërs
 - b. Egyptenaren en Grieken
 - c. Egyptenaren en Joden
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3. Welke zee wordt er in het Bijbelse verhaal overgestoken door het vervolgte volk zodat ze gered waren?
 - a. De Egeïsche Zee
 - b. De Rode Zee
 - c. De Middellandse Zee
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

4. Waarom wordt God in het Bijbelse verhaal voorgesteld als gewelddadig en wraakzuchtig?
- a. Omdat de gelovigen op deze manier hun vertrouwen in de enige God en Redder van de mensheid uitdrukken
 - b. Omdat God gewelddadig is en hen straft die Zijn wil niet doen.
 - c. Omdat God rechtvaardig is en Zijn rechtvaardigheid soms alleen door geweld kan worden afgedwongen.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord
5. Voor Christenen is God Diegene Die
- a. van alle mannen en vrouwen houdt ongeacht hun afkomst, geloof of sociale status.
 - b. enkel van hen houdt die in Hem geloven.
 - c. als een vader hen straft die Zijn kinderen - dit zijn de gelovigen – kwaad doen en hierbij ook geweld kan gebruiken.
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2.8 AANVULLENDE OPDRACHTEN: MATERIAAL OM HET THEMA DIEPER TE BESPREKEN.

Figuur 2.7
Nikolaos Gyzis, Greeks
fleeing the Destruction of
Psara, 1896-8
Bron: [https://commons.
wikimedia.org/wiki/
File:Gysis_Nikolaos_After_
the_destruction_of_Psara.
jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gysis_Nikolaos_After_the_destruction_of_Psara.jpg)

Exodus - lied van E. Gold - gezongen door Edith Piaf

Exodus (Edith Piaf)

Ze vertrokken in een winterzon
Ze gingen doorheen de zee rennen
Om de angst uit te wissen, om de angst te verpletteren
Dat het leven vastgenageld heeft in de grond van het hart

Ze vertrokken met geloof in de oogst
Uit het oude land van hun liedjes
Het hart zingt van hoop
Hart schreeuwt van hoop
Ze hebben het pad van hun herinnering hernomen

Ze hielden de tranen van de zee
Ze stortten zoveel gebeden uit
Verlos ons, onze broeders!
Verlos ons, onze broeders!
Dat hun broers hen naar het licht zouden trekken

Ze zijn daarginds in een nieuw land
Die drijft aan de mast van hun boot
Het hart gebroken door liefde
Het hart verloren door liefde
Ze vonden het land van liefde
Agh! Agh! ...

2.9 WOORDENSCHAT

Verklarende woordenlijst van theologische begrippen, en informatie over historische personen en plaatsen.

Kanaän: Dit verwijst in het Oude Testament naar het land dat werd bewoond door de Israëlieten, maar ook door zijn “Kanaänitische” inwoners. In het Nederlands zeggen we ook “Fenicië” dat betekent ‘land van paars’ (Grieks) en komt van het belangrijkste exportproduct van de regio, een stof die wordt gebruikt om stoffen diepaars te verven. Het land Kanaän is het beloofde land; de vervulling van Gods beloften aan het volk Israël door hen in staat te stellen zich in dit gebied te vestigen na hun vertrek uit Egypte.

Pasen (Christelijk): De christenen hebben de oorspronkelijke joodse naam Pesach bewaard voor hun eigen viering. In het Nederlands zeggen we ‘Pasen’ of ‘Pascha’. Het Christelijk Pasen is de herdenking van Jezus Christus die door zijn kruisiging en opstanding de mens het vooruitzicht op leven en vrijheid van dood en kwaad in al zijn verschijningsvormen gaf. Christenen vieren het herstel van het leven in zijn geheel en de overwinning op de dood die door Jezus Christus werd gebracht.

Exodus: Het boek Exodus is het tweede boek van de Bijbel en de Hebreeuwse Heilige Boeken. Het behoort tot de historische boeken van het Oude Testament (Bijbel). Exodus, samen met de boeken Genesis, Leviticus, Numeri en Deuteronomium is de Pentateuch (of de Hebreeuwse wet (Thora)). In de Griekse vertaling van de Septuagint (LXX) kreeg het de naam “Exodus” omdat het centrale probleem de uittocht (Grieks: ex (uit) – odos (weg)) van de Israëlieten uit de slavernij in Egypte is. De hoofdrolspeler in Exodus is Mozes.

Merneptah (1224-1204 BCE): Hij was de 3de zoon van Ramses II en zijn vrouw Isetnofret. Met zijn leger achtervolgde Merneptah de Israëlieten naar de zee, maar hij kon hen niet verhinderen te vluchten.

Mozes: Charismatische persoonlijkheid van de Joodse natie en religie. Mozes was een leider, een held, een wetgever, een profeet en een middelaar tussen God en zijn volk. Hij leidde het volk van Israël naar de bevrijding van de Egyptenaren, waarbij hij de Rode Zee overstak en 40 jaar door de Sinai-woestijn zwierf. Volgens de joodse en christelijke traditie ontving Mozes de 10 geboden van God. Hij ontvangt speciale eer als profeet van zowel christenen als moslims.

Mondelinge traditie (van het Oude Testament): woorden en verhalen die Joden, zowel mannen als vrouwen, tegen elkaar herhaalden buiten hun tenten in de woestijn en in hun huizen. De kern van deze verhalen is altijd de overtuiging dat God de grote hoofdrolspeler is in het menselijk leven. De meeste van deze verhalen werden overgebracht op manieren die gemakkelijk te ontcijferen waren: verhalen, afbeeldingen, citaten, gedichten. Zo werden ze onuitwisbaar in het geheugen van mensen gegraveerd en kon iedereen ze begrijpen. Eeuwen later warden deze verhalen vastgelegd en geleidelijk ontstond er een verzameling teksten die later de Thora werd en voor de christenen het Oude Testament.

Pesach (Joods): Het woord Pesach betekent “doortocht”. Joden die Pesach vieren, herinneren het feit dat hun voorouders de Rode Zee overstaken en zo van de slavernij in Egypte naar vrijheid werden geleid.

Ramses II (1290-1224 v.Chr.): Ook bekend als Ramses de Grote. Hij was de derde farao van de 19e dynastie van Egypte en de machtigste van alle Egyptische heersers.

De Rode Zee: de smalle zeearm van de Indische Oceaan tussen NO. Afrika en ZW. Azië, waar de zee de oude Arabische Golf wordt. Ten tijde van het Exodus van de Israëlieten uit Egypte was de Rode Zee ook de Rietzee dat toen een meer was. Het noordelijke deel, ten westen van het Sinai-schiereiland, wordt in het oudtestamentische boek Exodus genoemd. Het werd doorkruist door de Israëlieten, aangezien het gedurende een millennium alleen in de breedte en nooit in de lengte werd doorkruist.

Vluchteling: iemand die door omstandigheden of door geweld wordt gedwongen zijn of haar huis of vaste verblijfplaats te verlaten en toevlucht te zoeken in een vreemd land. Vaak gebruikt in het meervoud om te verwijzen naar mensen die zich in groep verplaatsen op de vlucht voor geweld, honger of andere omstandigheden.

Testament: De term betekent letterlijk de laatste uitdrukking van iemands wil in relaties tussen mensen, maar in de Bijbel wordt het gebruikt om een Hebreeuws woord te beschrijven dat "verdrag", "alliantie" of "overeenkomst" betekent specifiek in de relatie tussen God (Gen. 9: 8; Ex. 15:18; 17: 1) en het volk Israël. (Ex. 19-24). Het heeft tot doel de voorwaarden te scheppen voor de redding van de hele mensheid. De verantwoordelijkheid voor het aangaan van de overeenkomst ligt bij God, die de inhoud en voorwaarden bepaalt. Maar dit doet niets af aan de vrijheid van de mens, die vrij is om de overeenkomst te aanvaarden of af te wijzen. De overeenkomst voorziet in rechten en plichten voor zowel God (trouw aan beloften, liefde en bescherming voor zijn volk) als voor de mens (geloof in de Enige God en sociale rechtvaardigheid). Het verbond definieert dus niet een God-meester en mens-slaaf relatie, maar een vader-zoon relatie (Ex. 4:22).

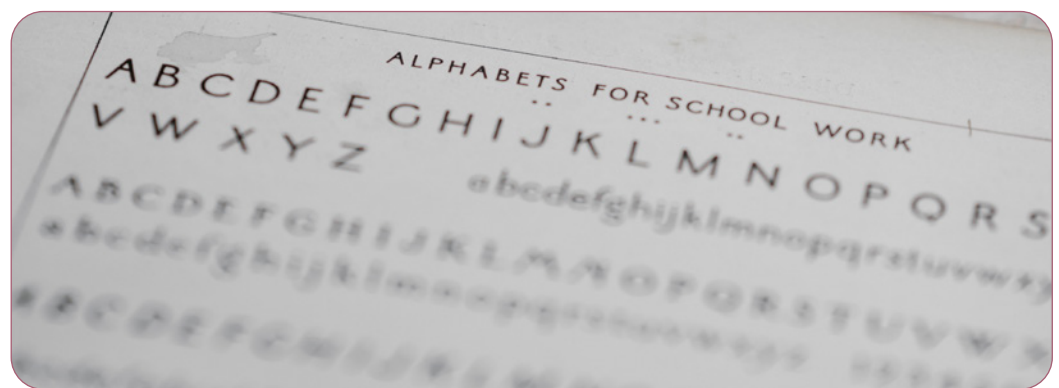

Foto: Annie Spratt | Unsplash

2.10 TRANSCRIPT EN DIALOGEN VAN DE VIDEO

Volledige tekst.

Op het strand van een Grieks eiland, vlakbij de Turkse kust.
Late avond.

Twee jongeren, schoolvrienden, zijn gaan vissen op de rotsachtige en steile kust.

Het is laat in de avond. Terwijl ze vissen, geraken ze aan de praat..

STRATOS: Heb je het gehoord? Gisteren zijn er nog twee boten met vluchtelingen en migranten op ons eiland aangekomen en ik hoorde dat hun boot gezonken is en de meeste mensen verdronken zijn.

YIORGOS: Eerlijk gezegd begrijp ik niet waarom ze aan boord gaan en het risico lopen te verdrinken. En degenen die erin slagen ons eiland te bereiken, leven in erbarmelijke omstandigheden. Je ziet ze overal.

STRATOS: Ja, ik weet het ...

YIORGOS: Mijn vader zegt dat we op ons eiland niet nog meer van hen kunnen veroorloven. Hij zegt ook dat velen van hen met opzet komen, om ons geloof en onze tradities te veranderen. Ze zijn gevaarlijk. Moge God zijn hand gebruiken.

STRATOS: Wat bedoel je?

YIORGOS: Mijn vader zegt dat God aan onze zijde staat en dat ze daarom verdrinken ze. God laat hen hun snode plan niet uitvoeren.

STRATOS: Dit doet me denken aan het verhaal van de doortocht van de Rode Zee dat we eergisteren op school gelezen hebben.

In de klas van Stratos en Yiorgos

De leraar staat met aardig wat talent te acteren. Hij vertelt het verhaal over de doortocht van de Rode Zee en toont illustraties. Sommige kinderen zijn mee met het verhaal, sommige vervelen zich maar het enthousiasme van de leerkracht werkt aanstekelijk.

LERAAR: En de Heer zei tegen Mozes "Zeg de Israëlieten om door te gaan. Maar jij, heft uw staf op en strekt uw hand uit over de zee en verdeelt die, zodat de Israëlieten op droge grond door de zee kunnen gaan. [...] de Egyptenaren zullen weten dat ik de Heer ben, als ik voor mezelf glorie heb verworven over Farao, zijn wagens en zijn wagenmenners. [...] En de wateren werden verdeeld. De Israëlieten gingen op droge grond door de zee. Het water vormde voor hen rechts en links een muur. De Egyptenaren achtervolgden hen en gingen achter hen aan met alle paarden, wagens en wagenmenners van de farao. [...] Toen zei de Heer tegen Mozes: 'Strekt uw hand uit over de zee, zodat het water over de Egyptenaren, op hun wagens en wagenmenners zal vloeien.'

Mozes strekte dus zijn hand uit over de zee en bij het aanbreken van de dag keerde de zee terug naar zijn normale diepte. Terwijl de Egyptenaren wegvluchtten, gooide de Heer de Egyptenaren in de zee. De wateren keerden terug en bedekten de wagens en de wagenmenners, het hele leger van Farao dat hen de zee in had gevolgd; niet één van hen bleef gespaard. Maar de Israëlieten liepen over droge grond door de zee. Het water vormde voor hen rechts en links een muur. Zo redde de Heer Israël die dag van de Egyptenaren; en Israël zag de Egyptenaren dood aanspoelen op de kust

Op het strand van een Grieks eiland, vlakbij de Turkse kust..

YIORGOS: Precies. Dat is wat mijn vader zegt! Toen, en nu, beschermt God zijn gelovigen en straft Hij degenen die proberen hen kwaad te doen.

STRATOS: Bedoel je dat God mensen vernietigt?

YIORGOS: Ehh... ik weet het niet. Ik heb er nooit over nagedacht, maar waarom niet?

STRATOS: Dus sommige mensen zijn Zijn favorieten en sommige anderen, nou, "laat ze maar naar de verdoemenis gaan", zoals we zeggen?

YIORGOS: Ik weet het niet zeker, maar het zou zo kunnen zijn. Alles gebeurt tenslotte zoals God het wil. Is dat niet wat ze zeggen? God kan alles, toch? God is almachtig.

STRATOS: Geen idee, man... Maar ik moet echt gaan. Ik denk niet dat God me morgen bij mijn toets van aardrijkskunde zal helpen!

Stratos begint weg te lopen wanneer Yiorgos plots iets in de zee ziet en stemmen hoort.

YIORGOS: Hé, kijk!

STRATOS: Waar?

YIORGOS: Naar de zee, man! Er is daar een licht. En stemmen ook, hoor je ze niet?

Een onweersbui breekt los terwijl de jongeren naar een boot vol mensen kijken die op drift raakt in de ruwe zee.

STRATOS: Ja, juist. Kom dichterbij!

Van op zee zijn stemmen te horen die in een onbegrijpelijke taal schreeuwen en in het Engels om hulp roepen.

STRATOS: Er zijn mensen ... Vluchtelingen!

YIORGOS: Ze vragen om hulp. Laten we gaan ... (Yiorgos loopt naar de zee)

STRATOS: Ben je gek? Laten we naar huis gaan. Het is te gevaarlijk.

YIORGOS: Ze vragen om hulp. Er is geen tijd te verliezen!

STRATOS: Hoe gaan we ze helpen? Zeg me dat eens?

YIORGOS: *Ik weet het niet. We zullen zien.*

De jongeren naderen de kustlijn.

STRATOS: *Het is hier gevaarlijk. Laten we wat hulp gaan zoeken.*

Iemand in de boot gooit een touw naar de jongeren.

YIORGOS: *Kom we pakken dat touw dat ze gegoooid hebben ...*

STRATOS: *En wat dan? Kunnen we de boot naar de kust trekken?*

YIORGOS: *We zullen het touw aan de rotsen vastbinden zodat ze zelf kunnen trekken. Kom op, schiet op, er is geen tijd te verliezen!*

Het uiteinde van het touw glijdt in het water. De jongeren weten het touw vast te pakken en aan een rots te binden.

YIORGOS (uitgeput en doorweekt): *Laten we nu om hulp gaan bellen.*

STRATOS: *Ja, laten we gaan!*

Die nacht bij Yiorgos thuis

Yiorgos 'moeder droogt zijn haar en gaat naast hem op het bed zitten.

MOEDER: *Het was gevaarlijk wat je vandaag hebt gedaan, weet je?*

YIORGOS: *Bedoel je dat ik het niet had moeten doen?*

MOEDER: *Ik bedoel ... wat je deed was op het randje.*

YIORGOS: *Mam, denk je dat God kwaad kan doen?*

MOEDER: *Wat zeg je nu? Waarom zeg je dat?*

YIORGOS: *Nou, kan Hij dat?*

MOEDER: *Hmm, laat me je vertellen ... Aangezien we hem "Vader" noemen, kan ik me niet voorstellen dat Hij Zijn kinderen pijn zou doen.*

YIORGOS: *Ja, elke vader houdt van zijn kinderen, maar soms wordt een vader ook boos. Denk je dat papa boos op me zal zijn? Je weet wat hij denkt over immigranten en vluchtelingen ...*

MOEDER: *Ik weet dat wanneer papa een vuur ziet branden, hij eerst het vuur zal doven en dan op zoek gaat naar de brandstichter.*

YIORGOS: *Bedoel je dat papa in mijn schoenen hetzelfde gedaan zou hebben?*

MOEDER: *Ja, dat geloof ik. Je vader heeft misschien zijn ideeën, maar hij stelt medelijden boven alles.*

YIORGOS: *En wat is jouw mening, mam?*

MOEDER: *Ik denk dat je, omdat je daar toevallig was, precies gedaan hebt wat je moest doen.*

Ik ben erg trots op je.

Yiorgos' moeder kust hem en vertrekt.

Volgende dag bij de oude olijmolen

De jongens praten met elkaar terwijl ze dichterbij komen.

STRATOS: *Gelukkig waren we er, hè? Of was het Gods plan? Wat denk jij?*

YIORGOS: *Mijn grootmoeder zegt dat God op zijn eigen manier handelt en dat we ons vaak niet eens kunnen voorstellen waarom het zo is.*

Aangekomen bij de oude olijmolen zien ze drie vluchtelingen van hun leeftijd, onder wie een meisje.

De vluchtelingen herkennen de twee jongens en komen glimlachend op hen af.

VLUCHTELINGENMEISJE: *Hé, jij! Ja, jullie, jongens! Jullie zijn toch de jongens die gisteren het touw van onze boot hebben vastgebonden?*

YIORGOS: *(op de een of andere manier verward en verlegen) Jaa-aa, nou, weet je ... we ... we waren er toevallig ...*

VLUCHTELINGENMEISJE: *Heel erg bedankt. Dankzij jou werden we gered.*

YIORGOS: *Nee, zeg dat niet ... Iedereen zou hetzelfde doen.*

STRATOS: *Het was puur geluk.*

VLUCHTELINGENMEISJE: *Sommige mensen noemen het geluk. Ik noem het de hand van God. Gisteren was je Gods hand.*

Het jonge meisje komt dichterbij en geeft Yiorgos een flesje. Ze lacht naar hem en vertrekt. Yiorgos kijkt naar zijn hand. Hij opent de fles en er komt een heerlijke geur uit.

STRATOS: *Wat is het?*

YIORGOS: *Parfum. (Hij ruikt het.) Jasmijn!*

STRATOS: *Hmm, jasmijn. Wat een goddelijke geur! Kom op, laten we gaan en je kunt me helpen onze opslagruimte schoon te maken. Mijn vader vroeg me om het te doen en God zal me niet uit vaders handen redden! De twee jongeren lopen lachend en plagend weg.*

2.11 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

11.1 Boeken

The Holy Bible, Old and New Testament, translated from the original texts, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία, 1997]

S. Agourides, *History of the religion of Israel*, Athens: Ellinika Grammata, 1995 [Σ. Αγουρίδης, Ιστορία της Θρησκείας του Ισραήλ, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1995]

Anastassios (Yiannoulatos) Archbishop of Tirana, *Co-existence*, Athens: Armos, 2016 [Αρχιεπισκόπου Τιράνων Αναστασίου (Γιαννουλάτου), Συνύπαρξη, Αθήνα: Αρμός, 2016]

J. Daniélou, *Essai sur le mystère de l'histoire*, Paris: Les Éditions du Cerf, 1982 [J. Daniélou, Δοκίμιο για το Μυστήριο της Ιστορίας, μτφρ. Ξ. Κομνηνός, Βόλος: Εκδοτική Δημητριάδος, 2014]

R. Debray, *God. An itinerary* (trns J. Mehlman), London & New York: Verso, 2004 [P. Ντεμπρέ, Ο Θεός: Μια ιστορική διαδρομή, μτφρ. Μ. Παραδέλη, Αθήνα: Κέδρος, 2005]

Ar. Emmanouil, *Dictionary of Hebrew terms and names*, Athens: Gavrielides, 2016 [Άρ. Εμμανουήλ, Γλωσσάρι Εβραϊκών όρων και ονομάτων, Αθήνα: Γαβριηλίδης, 2016]

R. Girard, *La violence et le sacré*, Editions Grasset, 1972 [P. Ζιράρ, Βία και θρησκεία: Αιτία ή αποτέλεσμα; μτφρ. Α. Καλατζής, Εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2017]

OI. Grizopoulou – P. Kazlari, *Old Testament, The prehistory of Christianity, Class A Religious Education (Teacher's book)*, Athens: The Greek Organization for Publication of School Books (O.E.D.V.), not dated. [Ολ. Γριζοπούλου - Π. Καζλάρη, Παλαιά Διαθήκη, Η προϊστορία του Χριστιανισμού, Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β., x.x.]

A. Kokkos et al., *Education through the Arts*, Athens: Metechmio, 2011 [Α. Κόκκος κ.ά., Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2011]

M. Konstantinou, *The Old Testament, Deciphering the universal human heritage*, Athens: Armos, 2008. [Μ. Κωνσταντίνου, Παλαιά Διαθήκη, Αποκρυπτογραφώντας την πανανθρώπινη κληρονομιά, Αθήνα: Αρμός, 2008]

Th. N. Papathanassiou, "Anthropology, Culture, Praxis" in S. Fotiou (ed.), *Terrorism and Culture*, Athens: Armos, 2013 [Θ. Ν. Παπαθανασίου, «Ανθρωπολογία, πολιτισμός, πράξη», στο Σ. Φωτίου (επ.), Τρομοκρατία και Πολιτισμός, Αθήνα: Αρμός, 2013]

Th. N. Papathanassiou (ed.), *Violence, religions and culture*, Synaxis 98 (2006) [Θ. Ν. Παπαθανασίου (επ.), Η βία, οι θρησκείες και η πολιτισμικότητα, Σύναξη 98 (2006)]

W. Zimmerli, *Grundriss der alttestamentlichen Theologie, Dritte, neu durchgesehene Auflage*, W. Kohlhammer, 1978 [W. Zimmerli, Επίτομη Θεολογία της Π. Διαθήκης, μτφρ. Β. Στογιάννου, Αθήνα: Άρτος Ζωής, 1981]

L. Zoja, *La morte del prossimo*, Torino: G. Einaudi, 2009 (Greek translation M. Meletiades, Athens: Itamos, 2011) [L. Zoja, Ο θάνατος του πλησίον, μτφρ. Μ. Μελετιάδης, Αθήνα: Ίταμος, 2011]

Dictionary of Modern Greek Language (<https://bit.ly/305zcoE>)

11.2 Kunst en muziek

Ivan Aivazovsky: Passage van de Joden door de Rode Zee, 1891, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aivazovsky_Passage_of_the_Jews_through_the_Red_Sea.jpg.

Kaart met de mars van de Israëlieten die Egypte ontvluchtten, Vaso Gogou.

Mozes en de Hebreëen steken de Rode Zee over, achtervolgd door Farao: Dura-Europos synagoge, 303 v.Chr., <https://www.flickr.com/photos/24364447@N05/16425564146>.

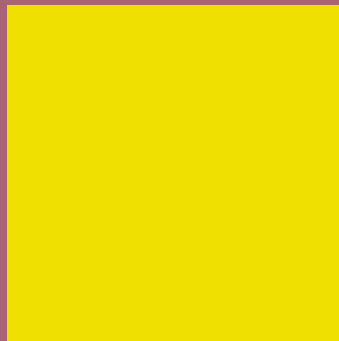
Ivanka Demchuk, De Rode Zee oversteken, <https://www.ivankademchuk.com/ivankademchukportfolio?lang=en&lightbox=dataitem-j8ipwing1>.

Bartolo di Fredi, De oversteek van de Rode Zee, Collegiale Kerk van San Gemignano, Italië, Fresco, 1356, <https://www.christianiconography.info/Wikimedia%20Commons/redSeaBartolo.html>.

Nikolaos Gyzis, Grieken op de vlucht voor de vernietiging van Psara, 1896-8, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gysis_Nikolaos_After_the_destruction_of_Psara.jpg.

E. Marnay, E. Gold & P. Boone, «Exodus», (lied), gezongen door Edith Piaf, <https://safeyoutube.net/w/45HE>.

3

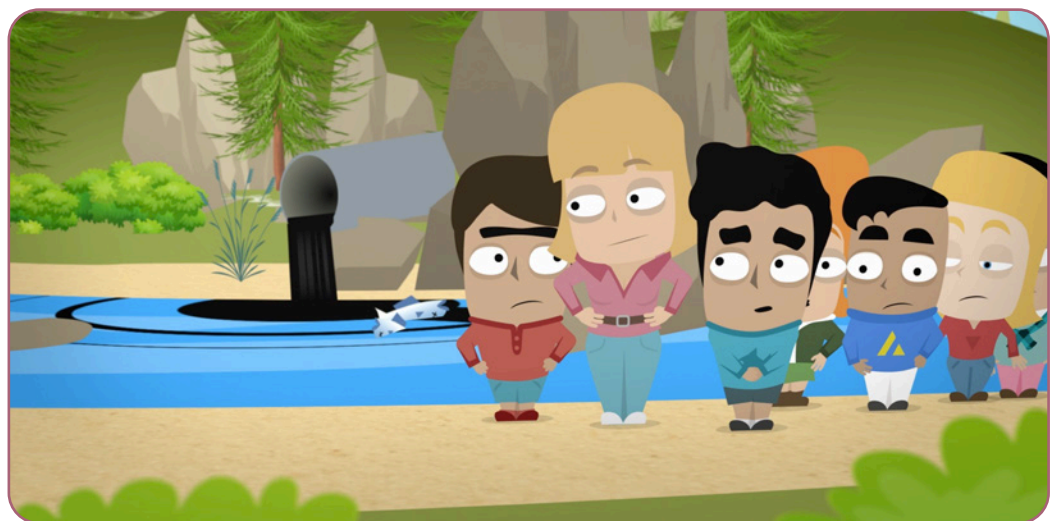
DE ONTMOETING MET DE
LEEFOMGEVING: SOCIALE EN
ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

MODULE DRIE

SOCIALE EN ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

3.1 INLEIDING

3.1.1 DE VIDEO

Figuur 3.1
Het beeldfragment

Ons verhaal speelt zich af op een afgelegen Grieks eiland. George en Stratos leren in hun klas het bijbelse verhaal van de schepping van de wereld. In de discussie die volgt, richten ze zich op het feit dat de wereld vanaf het begin door God is geschapen om goed te zijn en dat de mens verantwoordelijk is voor alle problemen die zich tegenwoordig in het milieu voordoen. De volgende dag worden de jongeren geconfronteerd met een ernstig milieuprobleem terwijl ze over het strand lopen. Ze zoeken de oorzaak en vragen zich af hoe ze moeten handelen om het probleem op te lossen. Wat zal hun beslissing zijn en hoe ondersteunen de woorden van de Oecumenische patriarch deze?

3.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

3.2.1 VRAGENLIJST BEGRIJPEND KIJKEN.

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt bekeken.

1. *In de video was het thema van de schepping van de wereld verbonden met ...*
 - a. humanitaire hulpverlening door de kerk
 - b. religieuze diensten
 - c. de bescherming van het milieu
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2. *De vervuiling die de jongeren ontdekken tijdens hun uitstap wordt veroorzaakt door ...*
 - a. het afvalwater van een nabijgelegen olijfpers
 - b. een olietanker die gezonken is nabij de kust
 - c. wind turbines
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3. *In de video zijn de jongeren van mening dat vervuiling van het milieu gestopt kan worden door*
 - a. de olijfpers en de fabriek te sluiten
 - b. de fabriek te dwingen de milieuwetgeving te respecteren
 - c. het afvalwater ergens anders te lozen
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

4. *Wat beschrijft de Oecumenische patriarch als een zonde in de video?*
- a. milieuvervuiling
 - b. biodiversiteit
 - c. kinderarbeid
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord
5. *Wat denk jij dat de houding van de Christelijk kerk is ten opzichte van milieubescherming?*
- a. De kerk is er niet mee bezig
 - b. Het is voor de kerk geen prioriteit
 - c. De kerk vindt het belangrijk
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3.2.3.
ONDERZOEKSTHEMA'S

De video die we bekeken hebben, stelt het thema voor: 'De ontmoeting met de leefomgeving'. De belangrijkste vragen en discussiepunten die we gaan onderzoeken zijn de volgende:

- a. Welke is de zending van de mensheid voor de transformatie of omvorming van de schepping met betrekking tot haar heiligheid.
- b. Hoe staat het met de relatie van de mens en het milieu. Is ze tot mislukken gedoemd?
- c. Welke verantwoordelijkheid heeft de mensheid om het milieu te beschermen? Welke praktijken kunnen we putten uit de orthodoxe traditie die ons een uitweg bieden uit de ecologische crisis of bijdragen aan een oplossing?

Oefening 1

Hoe zouden Yiorgos en zijn klasgenoten hun oplossing voor de vervuilende olijfpers verder kunnen uitwerken? Wat zouden ze concrete kunnen doen?

Oefening 2

Ken jij soortgelijke milieuvervuiling? Ben je er zelf al getuige van geweest?

3.3 DE BIJBEL OVER HET MILIEU.

Milieuvervuiling is overal aanwezig op onze planeet en vormt een bedreiging voor alle leven. Hoe zijn we hier aanbeland? Waarom hebben we dit niet eerder opgemerkt? Is het (nog) mogelijk om erger te voorkomen? Wat is onze verantwoordelijkheid hierin?

Laten we in onze zoektocht naar antwoorden eens gaan kijken naar Bijbelse teksten. Kunnen we hierin antwoorden vinden? Kan de traditie van Bijbelinterpretatie uit de orthodox Christelijke traditie ons hierin helpen?

GENESIS 1:27-31 (WILIBRORDVERTALING 1995)

3.3.1 HET BOEK VAN GENESIS (GEN. 1:27- 31 & 2:8&15)

²⁷En God schiep de mens als zijn beeld; als het beeld van God schiep Hij hem; mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen. ²⁸God zegende hen, en God sprak tot hen: 'Wees vruchtbaar en word talrijk; bevolk de aarde en onderwerp haar; heers over de vissen van de zee, over de vogels van de lucht, en over al het gedierte dat over de grond kruipt.' ²⁹En God zei: 'Hierbij geef Ik alle zaadvormende gewassen op de hele aardbodem aan jullie, en alle bomen met zaaddragende vruchten; zij zullen jullie tot voedsel dienen. ³⁰Maar aan alle wilde beesten, aan alle vogels van de lucht en aan alles wat over de grond kruipt, aan alles wat dierlijk leven heeft, geef Ik al het groene gewas als voedsel.' Zo gebeurde het. ³¹God bekeek alles wat Hij gemaakt had, en Hij zag dat het heel goed was. Het werd avond en het werd ochtend; dat was de zesde dag.

GENESIS 2:8&15 (WILIBRORDVERTALING 1995)

⁸Daarna legde de heer God een tuin aan in Eden, ergens in het oosten, en daarin plaatste Hij de mens die Hij geboetseerd had. [...] ¹⁵Toen bracht de heer God de mens in de tuin van Eden, om die te bewerken en te beheren.

Figuur 3.2
Aquarelle
door Vaso Gogou

3.3.2. WAT MOET IK WETEN OM DIT BIJBELVERHAAL TE BESTUDEREN?

Naar het beeld: De zin dat “de mens is geschapen naar het beeld van God” verwijst niet naar uiterlijke kenmerken, maar naar **de geestelijke** of spirituele **eigenschappen** van de mens, zoals rede, wil, geweten, vrijheid, enz., ... en ook de heerschappij over natuur. Dit is wat de mens onderscheidt van de rest van de schepping.

Man en vrouw schiep Hij hen: vanaf het eerste moment van de schepping is de mens een **sociaal wezen** dat in een samenleven en in een relatie tot anderen staat.

Vul de aarde en onderwerp haar: het gezag van de mens over de natuur wordt door God verleend, wat inhoudt dat we bij God verantwoordelijkheid moet afleggen voor het juiste beheer van de natuur. Alleen de schepper, God, is een absoluut heerser over de schepping en bijgevolg **kan de mens alleen beheerder worden door mede-schepper te zijn.**

God zag alles wat Hij had gemaakt, en het was inderdaad heel goed: Met deze zin maakt de Bijbel de waarde van Gods scheppingswerk duidelijk. Ook wordt er benadrukt dat **God, die zelf goed is, alleen het goede doet.** Daarom is de God van liefde niet verantwoordelijk voor de lelijke en slechte dingen in de wereld.

God plantte een tuin in het oosten, in Eden: dit beeld wil de lezer de schoonheid van de plaats schetsen die God voor de mens bereid heeft om in te wonen. Het woord **“Eden” betekent plezier.** In de vertaling van de Septuaginta wordt de term “Eden” niet als plaatsnaam gegeven, maar als zelfstandig naamwoord: “het Paradijs”. Het woord “paradijs” is van Perzische oorsprong en betekent een grote tuin met veel bomen en diverse planten. De tuin is in het oosten geplaatst. Het westen werd in die tijd beschouwd als de plaats waar de dood heerst, terwijl het oosten daarentegen een symbool van leven was. Natuurlijk is de Hof van Eden nergens op aarde te vinden. Het is een grenzeloze ruimte die de hele aarde beslaat. **Het is het koninkrijk van de mens in de hele schepping.** De bijbelauteur put het beeld van de Hof van Eden uit verschillende tradities en mythen die in die tijd bestonden onder de volkeren van Mesopotamië. Hij gebruikt een beeld dat zijn lezers bekend is om een belangrijke waarheid te verkondigen: het geluk van de mens hangt af van zijn relatie met God en zijn harmonieuze relatie met de omgeving.

God nam de man en plaatste hem in de hof van Eden om deze te bewerken en te verzorgen: God plant de tuin. Hij plaatst er zelf de mens in. Hij nodigt de mens uit om te werken om de wereld om te vormen door zijn eigen werk. De mens had niet onmiddellijk de hele wereld als zijn eigendom, noch domineerde hij de hele schepping, noch was zijn relatie met God een volledige en volmaakte gemeenschap. **De mens wordt daarom geroepen tot een dynamische koers om een mede-schepper te worden en Godgelijkend.**

3.3.3 OEFENING

Kies het juiste woord. Gebruik de bovenstaande informatie om je te helpen de juiste keuze te maken.

Na het scheppen van de wereld keek God naar al zijn schepselen en scheppingen en Hij verheugde zich omdat ze (heel goed / heel veel) waren. De mens is geschapen naar het beeld van God. Dat betekent dat van de hele schepping alleen de mens geestelijke kwaliteiten heeft. Volgens de Bijbel heeft God de man en de vrouw geschapen om ons te laten zien dat de man een (sociaal / reproductief) wezen is. De mens kreeg ook instructies van God om over de hele aarde te regeren. Dit betekent niet dat de mens de schepping domineert, maar dat hij verantwoording verschuldigd is aan God voor een (goede consumptie / juist beheer) van de schepping. De Bijbel zegt ook dat God een tuin plantte in het oosten, in Eden. God plaatste de mens in deze prachtige tuin om te leven. Hij gaf hem de opdracht om deze te (cultiveren / domineren) en er (zorg voor te dragen/ willekeurig mee om te gaan). Natuurlijk stond deze tuin niet op een specifieke plaats, maar hij omvat de hele (aarde / Mesopotamië).

Uit Psalmen (Ps. 65:10 -12)

¹⁰ Tot de aarde komt Gij, geeft haar
groeikracht,
rijkdom geeft Gij die zich vermeerdert:
want de beek van Gods regen vloeit over.
Zo geeft Gij het graan zijn begin,
schept Gij het begin op de akker,
¹¹ drenkt de voren,
effent het ploegland,
maakt met zware regens het willig.
En Gij zegent wat gaat ontkiemen.
¹² En dan kroont Gij het jaar met uw gaven;

Figuur 3.3
Aquarelle
door Vaso Gogou

Exercise

Markeer in Psalm die je zojuist hebt gelezen woorden of zinsdelen die de relatie van God met de schepping laten zien.

Uit het werk van Alexander Schmemmann

Alles wat bestaat is een geschenk van God aan de mens, en het bestaat allemaal om God aan de mens bekend te maken, om het leven van de mens in gemeenschap met God te brengen. Het is goddelijke liefde dat tot voedsel is gemaakt, dat tot leven is gemaakt voor de mens. [...] God zegende de wereld, gezegend mens, zegende de zevende dag (dat wil zeggen, tijd), en dit betekent dat Hij alles wat bestaat vervulde met Zijn liefde en goedheid en Hij dit alles "zeer goed" maakte. Dus de enige natuurlijke (en niet 'bovennatuurlijke') reactie van de mens, aan wie God deze gezegende en geheiligde wereld gaf, is om God in ruil daarvoor te zegenen, Hem te danken, de wereld te zien zoals God die ziet en - in deze daad van dankbaarheid en aanbidding - om de wereld te kennen, te benoemen en te bezitten.

Uit Alexander Schmemmann, *For the life of the world*,
St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1998, pp. 14-15

Oefening

Welke waarheden over de relatie van de mens met de schepping onthult de bovenstaande tekst?

3.4 DE MENS ALS HEERSER OVER DE SCHEPPING

God zegende de man en de vrouw na hun schepping en zei tegen hen: “vul de aarde **en onderwerp haar**.” Zo lezen we in het boek Genesis. Probeer met behulp van de volgende tekst te ontdekken wat het betekent dat de mens ‘heerser’ is over de hele schepping.

Want in Genesis is onze heerschappij over de schepping juist een gevolg van het feit dat we naar het goddelijke beeld zijn geschapen. Onze uitoefening van heerschappij is dus verre van egoïstisch en onderdrukkend, maar zou de eigenschappen van God, ons archetype, moeten weerspiegelen. We moeten voor het geschapene niets minder tonen dan het zachte en tedere mededogen dat kenmerkend is voor God zelf. [...] Laten we de natuur behandelen als een ‘gij’, niet als ‘het’. [...] Het is onze menselijke roeping om priester van de schepping te zijn. De essentie van het priesterschap [...] is te offeren, te danken en te zegenen. De priester [...] is degene die de wereld in zijn of haar handen neemt en deze vervolgens terug aanbiedt aan God. Daarbij roept hij of zij de zegen van God af op datgene wat aangeboden is. Door deze daad van priesterlijke offerande wordt de schepping in gemeenschap gebracht met God zelf. Dat is de essentie van het priesterschap; dat is onze door God gegeven roeping als mens; en het is een roeping die alleen mensen kunnen uitoefenen. Door op deze manier te handelen als priesters van de schepping, veranderen wij, mensen, de wereld in een ‘eucharistisch’ offer.

(Uit Kallistos Ware, *The Beginning of the Day: the Orthodox Vision of Creation*, Athens: Akritas, 2007, pp. 52-54)

Oefening

Kan je op basis van de bovenstaande tekst, kort uitleggen wat de heerschappij van de mens over de schepping betekent?

Figuur 3.3
Aquarelle by Vaso Gogou

Figuur 3.4
Bron: Wikimedia
Commons, [https://
az.wikipedia.org/wiki/
Fayl:Adam_naming_
animals_-_Moni_Ayou_
Nikolaou_\(Metora\).jpg](https://az.wikipedia.org/wiki/Fayl:Adam_naming_animals_-_Moni_Ayou_Nikolaou_(Metora).jpg)

Theophanes van Kreta, "Adam gaf namen aan al de dieren, de vogels in de lucht en de wilde beesten." (Genesis 9: 19-20), fresco, 16de eeuw, H. Nikolaos Anapafsaskerk, Meteora, Griekenland.

Bespreking van de fresco

De mens is een schepper als een beeld van God die de Schepper is. Hij geeft de dingen een naam en op deze manier geeft hij ze betekenis. Hij scheidt dingen door de schepping van God te vernieuwen en op deze manier onthult hij de goddelijke heerlijkheid in nieuwe vormen.

(Uit Kallistos Ware, *Ecological Crisis and Hope*, Athene: Akritas, 2008, p.93)

3.5 VERKEND, ONDERZOCHT EN GELEERD ...

... dat de wereld door God met liefde en zorg is geschapen, en dat de mens werd gevraagd ervoor te zorgen. De mens heeft heerschappij over de schepping, maar dit betekent niet dat hij de beheerser wordt en haar dus mag vernietigen. Het betekent dat hij functioneert als **een priester die de hele wereld ontvangt als een geschenk** en een zegen van God en het is zijn verantwoordelijkheid om **er creatief in te handelen en het terug te geven aan zijn Gever** met volmaakt respect voor elk van zijn scheppingen.

3.6. TEKSTEN UIT DE ORTHODOX CHRISTELIJKE TRADITIE

Deze vragen zijn aan de orde:

- Wat zijn de oorzaken van de ecologische crisis die we vandaag doormaken?
- Is er een uitweg uit de crisis en wat is het concreet?
- Wat is onze plicht met betrekking tot het milieu?

We kunnen antwoorden putten uit de orthodox-christelijke traditie

In feite ligt de huidige crisis niet buiten ons maar is de crisis in onze natuurlijke omgeving een crisis binnen in onszelf; in de manier waarop wij mensen denken en voelen. Het echte probleem ligt niet in het ecosysteem, maar in het menselijk hart. Het is waar wat er gezegd wordt: we lijden aan ecologisch hartfalen. Dit betekent dat het echte probleem niet technologisch of economisch is, maar diep geestelijk. Als de atmosfeer steeds meer vervuild raakt, als meren en rivieren vergiftigd worden, als bossen afsterven en de groene weiden van de aarde verlaten worden, is dat omdat wij mensen vervreemd zijn van God en van ons ware zelf [...] Onze meest dringende behoefte is niet meer complexe wetenschappelijke vaardigheden, maar een collectieve berouwbeweging, met de letterlijke betekenis van de Griekse term (metanoia), namelijk "verandering van geest". We moeten de manier waarop we over God, de wereld en onszelf denken, veranderen.

(Uit Kallistos Ware, *Ecological Crisis and Hope*, Athens: Akritas, 2008, pp. 34-35)

Het is duidelijk dat de huidige ecologische crisis te wijten is aan geestelijke en morele oorzaken. De wortels van de crisis liggen in hebzucht, gierigheid en egoïsme, die leiden tot het onnadenkend gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het vullen van de atmosfeer met schadelijke verontreinigende stoffen en tot klimaatverandering. De Christelijke reactie op het probleem vereist berouw voor de misbruiken, een ascetische gemoedstoestand als tegengif voor overconsumptie, en tegelijkertijd een ontwikkeling van het bewustzijn dat de mens een "rentmeester" is en niet een bezitter van de schepping.

(Uit een Boodschap van het Heilig en Groot Concilie van de Orthodoxe Kerk aan de orthodoxen en alle mensen van goede wil, Kreta 2016)

3.6.1 DIEPER DOORDENKEN.

Oefening 1

Wat zijn volgens de orthodox-christelijke opvatting de oorzaken van de ecologische crisis?

Oefening 2

Wat is volgens het orthodox-christelijke standpunt de uitweg uit de ecologische crisis?

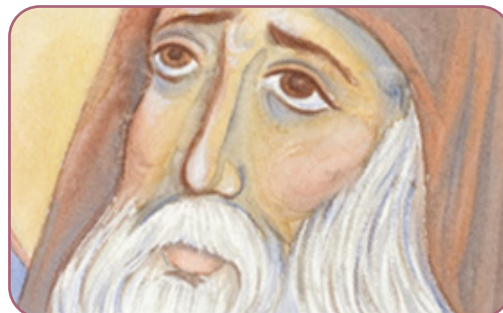
Figuur 3.5
Aquarelle
door Vaso Gogou

3.7. DE HEILIGEN VAN DE KERK EN HUN VERHOUDING TOT HET MILIEU.

Figuur 3.6
Heilige Silouan van de Athos, aquarelle door Vaso Gogou

De Heilige Silouan van de Athos

hield niet alleen van mensen, maar ook van de hele schepping van God. Kijkend naar de blauwe lucht en de witte wolken, zei hij: "Hoe groot is onze Heer en hoe prachtig heeft Hij alles gemaakt! Zijn glorie is duidelijk zichtbaar in alle dingen om ons heen.

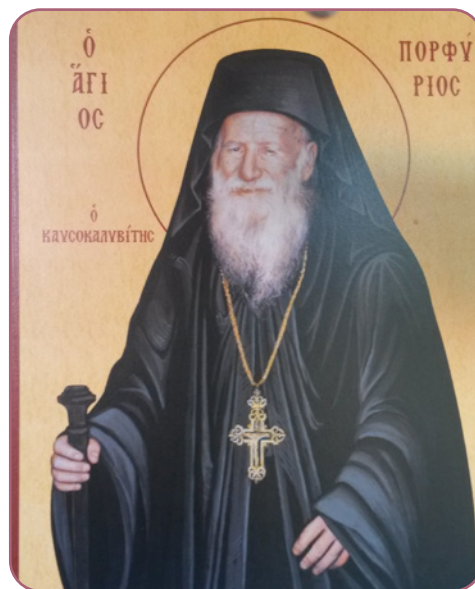

Het enige wat we moeten doen is voor hen allemaal zorgen, met liefde. We moeten Hem vreugdevol verheerlijken vanwege Zijn rijke gaven. Het hart dat heeft geleerd lief te hebben, treurt om de hele schepping, zelfs om een klein groen blad als het zonder noodzaak wordt afgebroken."

Figuur 3.7
De heilige Porphyrios van Kafsokalivia, icoon van de heilige Porphyrios in het klooster van Panagia Eleousa, Achaea, Griekenland door Peloponnisios via Wikimedia Commons. Gelicenceerd onder de Creative Commons [Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal](#) licentie.. De afbeelding is niet gewijzigd en kan worden gevonden op https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d0/Saint_Porphyrios.jpg/800px-Saint_Porphyrios.jpg

De Heilige Porfyrios van Kafsokalivia

vertelt: "Op een keer kwam een vrouw me haar geiten brengen en vroeg me: Kun je voor mijn geiten bidden, want het gaat niet goed met ze? De vrouw was verdrietig en ik had medelijden met haar. Ik stond op. De geiten kwamen uit zichzelf naar me toe. Ik strekte mijn armen uit en las een gebed. Ze waren allemaal bij me, hieven hun koppen op en keken me aan. Een mannetje kwam dichterbij. Hij boog zich voorover en kuste mijn hand. Hij wilde dat ik hem aaide. Ik aaide hem en hij was tevreden.

De dieren verzamelden zich om me heen en keken omhoog. Ze keken me in de ogen. Ik zegende ze. Ik was aan het praten en bidden. Alles wat de natuur aangaat, is een grote hulp voor ons in ons geestelijk leven, door de genade van God. Ik word zelf tot tranen van vreugde bewogen wanneer ik de harmonie van de natuur voel.

De Heilige Gerasim van de Jordaan leefde als monnik in de woestijn rond de rivier de Jordaan. Op een dag, toen hij aan de oevers van de rivier was, hoorde hij het vreselijke gebrul van een leeuw. Geleid door de kreten van het beest en zonder enige angst, kwam hij oog in oog te staan met een enorme leeuw.

De koning van de dieren leek veel pijn te hebben. De heilige had medelijden met het schepsel van God en, alsof het met hem kon praten, vroeg hij de leeuw waar het pijn deed. Het trotse beest kwam vol vertrouwen naderbij en toonde de heilige zijn voorpoot. Een scherp riet stak in zijn poot. De heilige trok voorzichtig het riet uit de poot van het dier en behandelde de wond met grote zorg. Daarna werd de leeuw de trouwe en onafscheidelijke metgezel van de Heilige Gerasim. Het volgde hem waar hij ook ging en diende hem, omdat hij zijn grote dankbaarheid wilde uiten.

Figuur 3.8
De heilige Gerasimus van
Jordanië
Bron: Wikimedia
Commons: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73126343>

De Heilige Amfilochios woonde in Patmos, in het klooster van de heilige Johannes de Theoloog. De vader zei vaak: „Weet u dat God ons een ander gebod heeft gegeven dat niet in de Bijbel staat? Het is het gebod om van bomen te houden. “Wie een boom plant, plant hoop, plant vrede, plant liefde en heeft de zegen van God.” In het sacrament van de biecht luisterde vader Amfilochios naar de fouten en zonden van de mensen; hun lijden en beproevingen, hun vragen. Hij troostte hen en adviseerde hen, moedigde hen aan goede en eervolle beslissingen te nemen en zich te bekeren, dat wil zeggen, hun manier van denken en leven te veranderen. En hij adviseerde hen om een boom te planten en te verzorgen, om hun berouw te tonen.

Figuur 3.9
De heilige Amfilochios
van Patmos,
<https://www.saint.gr/4444/saint.aspx>

(uittreksels uit: *Drops of God's love, Saints and the Environment*,
Chania: Holy Monastery of Chrysopigi, 2015)

3.7.1 OEFENING

Kies één van de bovenstaande verhalen. Schrijf een slagzin die de houding van de Heilige ten opzichte van het milieu uitdrukt.

3.8 FEEDBACK OVER VRAGENLIJST

Beantwoord volgende vragen na ons klasgesprek. Vergelijk je antwoorden met dezelfde vragenlijst hierboven.

1. *In de video was het thema van de schepping van de wereld verbonden met ...*
 - a. humanitaire hulpverlening door de kerk
 - b. religieuze diensten
 - c. de bescherming van het milieu
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

2. *De vervuiling die de jongeren ontdekken tijdens hun uitstap wordt veroorzaakt door ...*
 - a. het afvalwater van een nabijgelegen olijfpers
 - b. een olietanker die gezonken is nabij de kust
 - c. wind turbines
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3. *In de video zijn de jongeren van mening dat vervuiling van het milieu gestopt kan worden door*
 - a. de olijfpers en het fabriek te sluiten
 - b. de fabriek te dwingen de milieuwetgeving te respecteren
 - c. het afvalwater ergens anders te lozen
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

4. *Wat beschrijft de Oecumenische patriarch als een zonde in de video?*
- a. milieuvervuiling
 - b. biodiversiteit
 - c. kinderarbeid
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord
5. *Wat denk jij dat de houding van de Christelijk kerk is ten opzichte van milieubescherming?*
- a. de kerk is er niet mee bezig
 - b. het is voor de kerk geen prioriteit
 - c. de kerk vindt het belangrijk
 - d. Ik weet het niet/ geen antwoord

3.9. AANVULLENDE OPDRACHTEN

3.9.1 ECOLOGIE EN MENSELIJKE WAARDIGHEID

Dit is een voorbeeld van wat geleerden “milieu-racisme” noemen. Het is een vorm van milieuonrechtvaardigheid. Het geeft ons een beeld van het verband tussen milieuverontreiniging en onderdrukte mensen; tussen misbruik van de natuurlijke wereld en uitbuiting van personen; tussen ecologische schade en verlies van menselijke waardigheid. Burgers van Chicago die in ‘rode zones’ wonen, dragen een onevenredig groot deel van het milieurisico omdat ze minder welvarend, lager opgeleid en minder verbonden zijn met de politici die bepalen waar sterk vervuilende bedrijven kunnen worden gevestigd. Kortom, de armen zitten in de val, en elke poging om ergens anders heen te verhuizen, levert andere obstakels en onrechtvaardigheden op. [...] Ecologie en menselijke waardigheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden,. [...] Recente studies over milieuongelijkheid hier in de Republiek Korea, bijvoorbeeld, kijken naar de “Toxic Release Inventory (TRI)” en laten zien dat de verdeling van milieurisico’s en -voordelen niet evenredig is over de verschillende sociaal-politieke groepen op het schiereiland. Bovendien suggereert de studie dat naarmate meer buitenlanders naar Korea migreren en zich vestigen in stedelijke buurten met een laag inkomen, deze buurten vaak het doelwit zijn voor nieuwe fabrieken en afvalbeheervoorzieningen, waardoor de meest vervuilde milieus letterlijk op het dak van de meest kwetsbare en machteloze leden van de samenleving terechtkomen.

(Uit Rev. Deacon Perry Hamalis, “Love God, Love thy Neighbor, Love the Trees: Environmental Justice in Orthodox Christianity” in *Ecology, Theology and Human dignity in the Orthodox Christian Tradition, International Symposium on the Environment Proceedings, Seoul: Orthodox Metropolis of Korea, 2018, p. 176-180*)

3.9.2 DE DRIE KLEINE DUIVELTJES: EEN ANEKNOTE.

Het is een verhaal over drie kleine duiveltjes die hun opleiding in de hel afmaken. Net voordat ze naar de aarde worden gestuurd, verschijnen ze voor de duivel voor een eindexamen. De leider wendt zich tot de eerste en vraagt: 'Wat ga je de mensen vertellen als je naar de aarde opstijgt?' 'Ik zal ze vertellen dat er geen God is', antwoordt de eerste duivel. 'Dat is niet zo indrukwekkend', zegt de examiner, ' dat hebben de mensen al vaak gehoord. Het probleem is dat velen van hen Hem persoonlijk kennen.' Hij wendt zich tot de tweede duivel met de vraag: "Wat ga jij ze vertellen?". "Ik zal zeggen dat er geen hel is," antwoordt de tweede. "Ah, dat vind ik slimmer, maar het slaat helaas niet aan. Velen van hen leven al in de hel." Ten slotte vraagt hij aan de derde: "En wat ga jij ze vertellen?". En de derde antwoordt: "Ik zal ze vertellen dat er geen reden is om haast te maken." "Geweldig!" roept de aartsduivel uit. "Ga aan het werk!" Dit is absoluut een grap met ecologische implicaties.

(Uit Kallistos Ware, Ecologische crisis en hoop,
Athene: Akritas, 2008, pp.84-85)

3.10 WOORDENSCHAT

Verklarende woordenlijst van theologische begrippen, en informatie over historische personen en plaatsen.

Amfilochios van Patmos, Heilige: Geboren in 1889 op Patmos, een Grieks eiland waar, volgens de christelijke traditie, Johannes de Theoloog het boek Openbaring schreef. H. Amphilochios werd in 1905 monnik in het klooster van H. Johannes de Theoloog en in 1935 werd hij tot abt gekozen. Hij stierf in 1970. In 2018 verklaarde het Oecumenisch Patriarchaat hem heilig. Zijn nagedachtenis wordt op 16 april gevierd.

Ascetische ethiek/ ascese: De strijd van de christen om de zonden te overwinnen. Deze zonden versterken en ontwikkelen het ego en verwijderen de mens van God. Door middel van gebed, vasten, wake en naastenliefde wordt de strijd gevoerd. De bedoeling is zo de relatie met God, de medemensen en de hele schepping herstellen

Bartholomeus, Oecumenische Patriarch: de 270ste 'Aartsbisschop van Constantinopel- het nieuw Rome - en Oecumenische Patriarch van de Orthodoxe Kerk", volgens zijn juiste titel. Geboren op het eiland Imbros in 1940. Hij staat bekend als "De Groene Patriarch" vanwege zijn initiatieven voor de bescherming van het milieu en zijn inspanningen om christenen bewust te maken van ecologische kwesties.

Berouw: De kerkelijke term "berouw" kan worden opgevat als een "verandering van gedachten". In het Grieks is het corresponderende woord "metanoia", wat een samengesteld woord is (meta + nous) en een mentaliteitsverandering betekent. In de orthodoxe kerk wordt bekering opgevat als genezing van de ziekte van zonde.

Biodiversiteit (of biologische diversiteit): deze term verwijst naar de som van de genen, biologische soorten en ecosystemen van een gebied. Het grote aantal en de diversiteit van hedendaagse levensvormen op aarde is het resultaat van honderden miljoenen jaren van evolutionaire geschiedenis van de schepping. Tegenwoordig is er een afname van de biodiversiteit op de planeet als gevolg van een aantal ecologische oorzaken, zoals milieuvervuiling, ontbossing, woestijnvorming en waterverontreiniging.

Eucharistie: Dankbetuiging door de mens aan God, de medemensen en de natuurlijke omgeving. De kern van deze dankzegging is de goddelijke eucharistie. De eucharistie is het basissacrament in de orthodoxe kerk, waarin de gelovigen, die communiceren met het lichaam (brood) en bloed (wijn) van Christus, verenigd zijn met God en met elkaar.

Gerasim van Jordanië, Heilige: Geboren in Lycaea in de 5e eeuw na Christus. In 451 na Christus werd hij monnik in de Jordaanwoestijn en stichtte later een klooster nabij de stad Beth Hogleh. Hij stierf in 475 na Christus en zijn nagedachtenis wordt gevierd op 4 maart.

Mesopotamië: de naam die de oude Grieken gaven aan het gebied dat wordt begrensd door de rivieren Tigris (in het oosten) en de Eufraat (in het westen). De naam definieert een groot gebied, dat de valleien van de twee rivieren en hun zijrivieren omvat, waarvan de meeste in het huidige Irak liggen.

Porfyrios van Kafsokalivia, Heilige: Geboren in 1906 in het dorp Agios Ioannis op Evia. Op 13-jarige leeftijd ging hij naar de berg Athos en bleef daar 6 jaar. In 1926 werd hij priester gewijd en ging hij naar het klooster van St. Nikolaos in Evia. In 1940 werd hij benoemd tot priester van de kerk van H. Gerasimos in de Polikliniek van Athene, waar hij diende tot 1973. Hij stierf in 1991. In 2013 verklaarde het Oecumenisch Patriarchaat hem heilig. Zijn nagedachtenis wordt op 2 december gevierd.

Psalmen: Een van de boeken van het Oude Testament, feitelijk een verzameling van 150 psalmen. De naam komt van het snaarinstrument "psalter", dat gepaard ging met het zingen van de psalmen. De Psalmen zijn een typisch werk van lyrische religieuze poëzie.

Silouan de Athoniet, Heilige: Geboren in 1866 in het dorp Shovskoe bij Lipetsk, Rusland. In 1892 ging hij naar de berg Athos en werd monnik in het heilige klooster van de H.Panteleimon. Hij stierf in 1938. In 1987 werd hij uitgeroepen tot heilige van de orthodoxe kerk. Zijn nagedachtenis wordt op 24 september gevierd.

Theophanes van Kreta: Een van de prominente schilders van de Kretenzische School in de eerste helft van de 16e eeuw, wiens werk invloed had op de religieuze post-Byzantijnse schilderkunst. Zijn werk, over een periode van twintig jaar (1527-1546), is te vinden in de twee belangrijkste kloostercentra van de Grieks-sprekende orthodoxe kerk, Meteora en de berg Athos.

Zonde: In de christelijke traditie betekent het woord zonde "fout", "mislukking". Dat wil zeggen, het falen van een persoon om zijn doel te bereiken. Dit falen leidt door middel van gedachten of daden, tot scheiding van God, van zijn eigen zelf, zijn medemensen en de natuurlijke omgeving.

3.11 TRANSCRIPT VAN HET BEELDFRAGMENT

Personages

YIORGOS : dertienjarige tiener

STRATOS: vriend van Yiorgos

LEERKRACHT: de godsdienstleerkracht

MARIA: moeder van Yiorgos

APOSTOLOS: vader van Yiorgos

De Patriarch van het Oecumenisch Patriarchaat,
Monseigneur Bartholomeos

SCENE 1

In een volle klas staat de godsdienstleerkracht klaar om de les te beginnen.

LEERKRACHT: Wel, jongens en meisjes, vandaag zullen we het hebben over God en de schepping van de wereld. Als we om ons heen kijken, kunnen we zien dat de wereld echt mooi is en goed functioneert. We hebben alles gekregen wat nodig is om van dit leven te genieten, in harmonie met de natuur, precies zoals de Bijbel zegt. Ik ga voor jullie lezen uit het boek Genesis lezen. Dit is het eerste boek van het Oude Testament, waar God mensen schiep en ze in een prachtige tuin plaatste. Er staat en God zei tegen hen: 'Zie, ik heb jullie op de hele aarde elke plant gegeven die zaad oplevert, en elke boom met zaad in zijn vrucht; jullie zullen ze als voedsel hebben. En aan elk beest van de aarde, en aan elke vogel in de lucht, en aan alles wat op aarde kruipt, alles wat levensadem heeft, heb ik elke groene plant als voedsel gegeven.' En het was zo. God zag alles wat hij had gemaakt, en inderdaad, het was heel goed. En het was avond en het was ochtend, de zesde dag. "(Gen. 1: 29-31) Let op en onthoud de zin:" God zag alles wat hij had gemaakt, en inderdaad, het was heel goed ". Om het even wat God had gemaakt, was zeer goed. Er is niets mis met de schepping. Er zijn geen slechte schepselen.

STRATOS: Maar, Mevrouw, is de mens niet vaak slecht?

LEERKRACHT: Wel, Stratos, dat is waar. Wij, mensen, doen vaak het verkeerde. Maar dat komt omdat we het enige wezen zijn, dat vrij is.

STRATOS: En wat betekent dat? Is het dan verkeerd om vrij te zijn?

LEERKRACHT: Helemaal niet, maar het is ook een last. Het is moeilijk, omdat je als vrije persoon kan kiezen om het goede te doen of net niet.

De les gaat verder. Achtergrondmuziek.

LEERKRACHT: Zo, dat is alles voor vandaag. Denk eraan dat we morgen een wandeling gaan maken naar het strand bij de rivier. Breng wat eten en water mee. Ik zie jullie morgen. Een fijne dag nog!

SCENE 2

De volgende dag loopt de hele klas op het strand. De jongeren zijn een vrolijke en speelse bui. Ze spelen, rennen, lachen, gooien stenen in zee. Plots stoppen de tieners één voor één. Ze kijken naar dode vissen in de monding van de rivier en zien grote zwarte vlekken die een vieze, prikkelende geur afgeven.

YIORGOS: Kijk, dode vissen!

STRATOS: Ja, en het stinkt hier!

LEERKRACHT: Hier moet iets gebeurd zijn. Er zit iets in de rivier dat de vissen doodt.

YIORGOS: Ja. Laten we het gaan zoeken.

STRATOS: Hier in de buurt staat een olijmolen. Laten we gaan kijken. Misschien komt die vreselijke geur daar vandaan.

Na een tijdje stoppen ze voor een pijpleiding die uitmondt in de rivier. Het lijkt goed verborgen te zijn, want het is nauwelijks zichtbaar door het riet van de rivieroever. Een dikke vloeistof, bijna zwart van kleur en vreselijk stinkend, stroomt eruit.

LEERKRACHT: Je had gelijk, Stratos! (Gaat helaas verder). Ik heb een paar dagen geleden ergens gelezen dat één kubieke meter vloeibaar afval van een olijmolen gelijk is aan 100 kubieke meter gemeentelijk afvalwater. Het afvalwater van de olijmolens kan zich tot 10 kilometer ver verspreiden en kusten, de ondergrond en het oppervlakte water vervuilen. Onvoorstelbaar! Laten we hier weggaan, we hebben genoeg gezien ...

Op de terugweg

YIORGOS: Ik denk, Mevrouw, dat God nooit gedacht had dat de mensheid Zijn prachtige schepping zou vernietigen ...

LEERKRACHT: En te bedenken, Yiorgos, dat God 'de man nam en hem in de hof van Eden plaatste om deze te bebouwen en te bewaren'. (Gen 2:15)

YIORGOS (bitter): Ja, precies het soort menselijke zorg dat we vandaag zagen!

SCENE 3

Yiorgos en zijn vriend Stratos ontmoeten de ouders van Yiorgos bij het ouderlijk huis.

STRATOS: We vertellen u de waarheid, meneer Apostolos, we hebben met onze eigen ogen gezien hoe het zwart afvalwater uit de pijpleiding in de rivier stroomt.

YIORGOS: Ja, papa, waarom geloof je ons niet?

VADER: Ik geloof je, maar ik denk dat je een beetje overdrijft.

YIORGOS: We overdrijven helemaal niet. We hebben het met eigen ogen gezien. Als je ons niet gelooft, vraag het dan aan onze lerares die bij ons was.

VADER: Ik hoef het niemand te vragen. Het lijkt me gewoon ongeloofwaardig dat zo'n grote olijfolieplant niet voldoet aan de vereiste milieubeschermingsmaatregelen en een dergelijke vervuiling veroorzaakt die jullie zagezegd gezien hebben.

MOEDER: Waarom geloof je de kinderen niet, Apostolos? Ze zijn niet te jong om dit soort zaken te begrijpen.

VADER: Oké, laten we aannemen dat de dingen zijn zoals jullie zeggen. Wat ga je nu doen? Ga je de fabriek beschuldigen? Zal je tevreden zijn wanneer de fabriek gesloten wordt? Weten jullie niet dat daar tientallen mensen werken en er hun brood verdienen?

YIORGOS: Nee, we denken niet dat het fabriek gesloten moet worden. Daar zijn we ook niet voor, hoor! Wat we willen is dat de molen voldoet aan de wetten en regels over milieubescherming, net zoals andere fabrieken in het hele land. Dit is wat we gisteren op school hebben geleerd en vandaag op excursie met onze lerares hebben.

VADER: Ah, het is gewoon weer een nieuwe mode, zoals altijd.

MOEDER: Wat bedoel je?

VADER: Iedereen begint nu plotseling zorg te dragen voor het milieu.

YIORGOS: Zeg, papa? Wordt u zelf niet boos als we naar het strand gaan en we overal sigarettenpeuken en rotzooi zien? Vindt u dit allemaal niet erg?

VADER: Dit is een andere zaak. Net hadden we het over zaken die niet gemakkelijk kunnen worden gewijzigd, omdat het meer problemen zou veroorzaken dan oplossen. Er zouden veel banen verloren gaan en de economie zou verlies lijden.

STRATOS: Maar God gaf ons de wereld om deze te bewaren en over te waken.

VADER: En waar staat dat geschreven, Stratos?

STRATOS: Het Oude Testament zegt het zo. We lezen het op school. De kerk zegt het. VADER: De kerk? Maakt de kerk zich zorgen over milieukwesties? Ik heb nog nooit een preek over het milieu gehoord.

De televisie laat een nieuwsbulletin zien en verwijst op dat moment naar patriarch Bartholomeus. De journalist noemt hem "Groene Patriarch".

VADER: Eh, hier is de patriarch! Heb je hem ooit over zulke kwesties horen praten?

MOEDER Stil, Apostolos, laten we de zaak even bedaren. Maar waarom noemt de journalist hem de "Groene Patriarch"?

(Men hoort de patriarch zeggen): "Misdaden tegen de natuurlijke omgeving zijn een zonde. De vernietiging van de biodiversiteit van Gods schepping, de vervuiling van water, aarde, lucht en van het leven door de mens, zijn allemaal zonden ..."

Vader blijft sprakeloos achter en Yiorgos, zijn moeder en Stratos barsten in lachen uit.

3.12 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

3.12.1 Boeken

The Holy Bible, Old and New Testament, translated from the original texts, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 1997]

Drops of the love of God: Saints and Environment, Chania: Holy Monastery of Chryssopigi, 2015 [Σταλαγματιές της αγάπης του Θεού: Οι Άγιοι και το Περιβάλλον, Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά, 2015]

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana: Co-existence: Peace, Nature, Poverty, Terrorism, Values. Athens: Armos, 2015 [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες, Αθήνα: Αρμός, 2015]

Anastasios (Yannoulatos), Archbishop of Tirana: Facing the World: Orthodox Christian Essays on Global Concerns, Crestwood & Geneva: St. Vladimir's Seminary Press & WCC, 2003). [Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία, Αθήνα: Ακρίτας, 2000]

John Chryssavgis, Bartholomew: Apostle and Visionary, Nashville, W Publishing, 2016 [Greek translation: Ιωάννης Χρυσσαυγής, Βαρθολομαίος, Αποστολή και Όραμα, Αθήνα, Εν Πλω, 2018]

Perry Hamalis, "Love God, Love thy Neighbor, Love the Trees: Environmental Justice in Orthodox Christianity" in Ecology, Theology and Human dignity in the Orthodox Christian Tradition, International Symposium on the Environment Proceedings, Seoul: Orthodox Metropolis of Korea, 2018 [Greek translation: Πέρρυ Χαμάλης, «Αγάπα τον Θεό, αγάπα τον πλησίον, αγάπα τα δέντρα: Η περιβαλλοντική δικαιοσύνη στον Ορθόδοξο Χριστιανισμό», Σύναξη 154 (2020)].

Alexander Schmemmann, For the life of the world, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1998, [Greek translation: Alexander Schmemmann, Για να ζήσει ο κόσμος, μτφρ. Ζ. Λορεντζάτος, Αθήνα, 1970].

Kallistos Ware, The Beginning of the Day: the Orthodox Vision of Creation, Athens: Akritas, 2007 (bilingual)

Kallistos Ware, Ecological crisis and hope, Athens: Akritas, 2008 [Greek translation: Κάλλιστος Ware, Οικολογική κρίση και ελπίδα, μτφρ. Π. Τσαλίκη-Κιοσόγλου, Ε. Τσιγκρή, Ν. Χριστοδούλου, Αθήνα: Ακρίτας, 2008]

Christos Yannaras, "Nature and History in the Book of Apocalypse", Synaxis 56 (1995) [Χρήστος, Γιανναράς, "Φύση και Ιστορία στην Αποκάλυψη του Ιωάννη", Σύναξη 56 (1995)].

John Zizioulas (Metropolitan of Pergamon), "Preserving God's Creation", *Theology in Green* 7. (1993), p. 31 [Greek translation: Ιωάννης Δ. Ζηζιούλας, Μητροπολίτης Περγάμου, Η κτίση ως ευχαριστία: Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας, Αθήνα: Ακρίτας, 1998].

Metropolitan John Zizioulas, "The Book of Revelation and the Natural Environment", in Sarah Hobson and Jane Lubchenco (eds.), *Revelation and the Environment: AD 95–1995* (Singapore: World Scientific Publishing Co., 1997): 17-21 [Greek version: Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη, "Αποκάλυψη και φυσικό περιβάλλον", *Περιοδικό Σύναξη* 56 (1995)].

Artful Thinking: <http://www.pz.harvard.edu/vt/artful> Thinking

3.12.2 Kunst

Theophanes van Kreta, "Adam gaf namen aan al de dieren, de vogels in de lucht en de wilde beesten." (Genesis 9: 19-20), fresco, 16de eeuw, H. Nikolaos Anapafsaskerk, Meteora, Griekenland

[https://az.wikipedia.org/wiki/%C5%9E%C9%99kil:Adam_naming_animals_-_Moni_Ayou_Nikolaou_\(Meteora\).jpg](https://az.wikipedia.org/wiki/%C5%9E%C9%99kil:Adam_naming_animals_-_Moni_Ayou_Nikolaou_(Meteora).jpg)

De heilige Gerasimus van Jordanië, Wikimedia Commons, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73126343>.

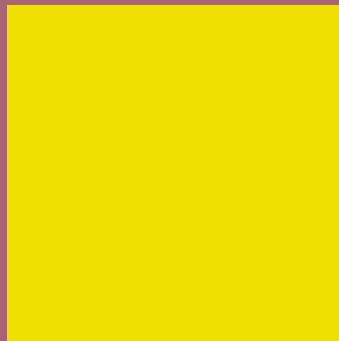
De heilige Amfilochios van Patmos, <https://www.saint.gr/4444/saint.aspx>.

De heilige Porphyrios van Kafsokalivia, icoon van de heilige Porphyrios in het klooster van Panagia Eleousa, Achaea, Griekenland door Peloponnisios via Wikimedia Commons, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d0/Saint_Porphyrion.jpg/800px-Saint_Porphyrion.jpg.

Aquarellen gemaakt door Vaso Gogou

Links laatst geraadpleegd op 15 december 2020.

4

ONTMOETING WORDT
CONFLICT: RECHTVAARDIGE
OORLOG EN GERECHTE
VREDE

MODULE VIER

RECHTVAARDIGE OORLOG EN GERECHTE VREDE

4.1 INLEIDING TOT DE VIDEO

Na een incident met een waakhond op weg naar school, gevolgd door een ruzie tussen twee klasgenoten over hun voetbalteams, komt de tiener Yiorgos tot de conclusie dat we vaak onze overtuigingen proberen te verdedigen op een manier die erg lijkt op die van dieren. Wat zegt Jezus over onze geschillen en ruzies? We krijgen het antwoord via het Evangelie en een interactief spel georganiseerd in de klas door de godsdienstleerkracht van Yiorgos.

Figuur 4.1
Het beeldfragment

4.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

4.2.1 VRAGENLIJST BEGRIJPEND KIJKEN.

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt gezien

1. *Wat was de aanleiding voor de discussie in de klas van Yiorgos?*
 - a. Een onenigheid tussen leerlingen en de leerkracht
 - b. Een ruzie tussen twee leerlingen over hun favoriete voetbalteams
 - c. Een ruzie tussen de ene groep leerlingen en de andere
 - d. een racistische aanval van de ene student op de andere
 - e. Ik weet het niet / geen antwoord
2. *De leerkracht leest een passage uit het evangelie voor aan de klas. Daarin zegt Jezus:*
 - a. Je moet geduld hebben als je geslagen wordt
 - b. Als je een klap op de wang krijgt, moet je eerlijk zijn.
 - c. Als iemand je op de rechterwang slaat, keer hem dan ook de andere toe.
 - d. Wanneer je geslagen wordt, moet je dit melden bij de autoriteiten.
 - e. Ik weet het niet / geen antwoord
3. *Welke methode gebruikt de leerkracht om de boodschap aan de leerlingen over te brengen?*
 - a. Ze lezen een tekst over terrorisme en bespreken die.
 - b. Ze splitsen zich in twee groepen en spelen de ruzie na.
 - c. Ze spelen het educatieve spel "debat"
 - d. Ze spelen het interactieve spel "return the blow"
 - e. Ik weet het niet / geen antwoord

4.2.3 HEB JE HET BEGREPEN?

In de video zien we dat de leraar het spel gebruikte om de leerlingen de woorden van Christus te helpen begrijpen: "Als iemand u op de rechterwang slaat, keer ook de andere toe" (Mt. 5:39). Schrijf in het volgende vak een zin waarin je uitlegt wat de leerlingen in de video hiervan volgens jou hebben geleerd?

4.3 HET NIEUWE TESTAMENT IS TEGEN GEWELD.

Dagelijks zijn we getuige van gedrag dat getekend is door conflict en geweld. De mens probeert voortdurend zijn ideeën op te leggen, of situaties te veranderen met geweld, waarbij hij elk concept van vrijheid negeert. In de leer van Christus in het Nieuwe Testament vinden we de afwijzing van elke vorm van geweld.

Twee voorvallen uit Jezus' leven laten in de praktijk zijn houding ten opzichte van geweld zien. Het is een houding die contrasteert met gewelddadigheid, hoe goed die eventueel ook bedoeld is zoals in het voorbeeld van Petrus.

We lezen in het Evangelie volgens Lucas

A. Een passage net voor het passieverhaal

⁵¹Toen de dagen van zijn verheffing hun vervulling tegemoet gingen, aanvaardde Hij vastberaden de reis naar Jeruzalem en zond boden voor zich uit. ⁵²Dezen kwamen op hun tocht in een Samaritaans dorp om er zijn verblijf voor te bereiden. ⁵³Maar de Samaritanen ontvingen Hem niet, omdat Jeruzalem het doel van zijn reis was. ⁵⁴Toen de leerlingen Jakobus en Johannes dit gewaar werden, vroegen ze: 'Heer, wilt Gij, dat wij vuur van de hemel afroepen om hen te verdelgen?' ⁵⁵Maar Hij keerde zich om en wees hen op strenge toon terecht. ⁵⁶Daarop vertrokken zij naar een ander dorp. (Uit Lucas. 9:51-56, Wilibrordvertaling 1975)

B. Gedurende de arrestatie van Jezus.

⁴⁷Hij was nog niet uitgesproken, of daar kwam een troep, voorafgegaan door een van de twaalf, Judas. Deze trad op Jezus toe om Hem te kussen. ⁴⁸Maar Jezus zei tot hem: 'Judas, verraadt ge de Mensenzoon met een kus?' ⁴⁹Toen zij die om Hem heen stonden, bemerkten wat er ging gebeuren, vroegen ze: 'Heer, zullen we met het zwaard erop inslaan?' ⁵⁰En een van hen gaf de knecht van de hogepriester een slag en hieuw hem het rechteroor af. ⁵¹Maar Jezus greep in en zei: 'Laat het hierbij.' En Hij raakte het oor aan en genas hem. (Uit Lucas 22:47-51, Wilibrordvertaling 1975)

Afbeelding 4.2
Het verraad van Judas,
18e eeuwse fresco (in
restauratie) uit de Kerk
van de Heilige Apostelen,
Agia, Griekenland. Foto
door Olya Gluschenko,
2017.

Oefening

1. Zoek in de bovenstaande Bijbelteksten de woorden en daden van de leerlingen die gewelddadig gedrag vertonen. Duidt ook de reactie van Jezus aan.

2. Jezus raadt ons aan om geweld niet met geweld te beantwoorden. Helpt deze suggestie om de vicieuze cirkel van geweld te doorbreken? Verdedig of rechtvaardig je antwoord.

Oefening 3:

Laten we nog eens naar de woorden van Jezus kijken die we in de video herben gehoord: “Je hebt gehoord dat er is gezegd: ‘Oog om oog, tand om tand’. Maar ik zeg je: Bied geen weerstand aan een boosdoener. Maar als iemand je op de rechterwang slaat, keer dan ook de andere toe.” Deze woorden sporen ons aan om de vicieuze cirkel van geweld en vergelding te stoppen. Maar deze houding roept de vraag op die vaak wordt gesteld. Leidt het afwijzen van geweld niet tot passiviteit en onderwerping aan het kwaad?

De volgende tekst formuleert een antwoord op bovenstaande vraag:

We moeten ons ervan bewust zijn dat deze houding namelijk van het afwijzen van geweld niet gelijkstaat aan passiviteit* en fatalisme*. Integendeel, het is een actieve houding; het is een keuze en een actie. De getuige [de christen] legitimeert het kwaad niet. Hij botst ermee en weigert degenen die het dienen te gehoorzamen. Christus zelf vroeg de bewaker die hem had geslagen tijdens zijn proces door de hogepriester om dit uit te leggen: “Als ik verkeerd heb gesproken, getuig dan van het verkeerde. Maar als ik goed heb gesproken, waarom slaat u mij dan?” (Johannes 18:23). Sterker nog, op een bepaald moment voor zijn arrestatie, toen hij zag dat het tempelplein een markt was geworden, maakte hij een ruwe zweep van touwen, joeg mensen en dieren eruit, gooide het geld op de grond en keerde de banken om. ‘Haal die dingen hier weg! Maak geen marktplaats van mijn Vaders huis!’ (Johannes 2:16). Het is opmerkelijk dat zelfs op dit specifieke moment Christus geen mensen sloeg.

Uit Ath. N. Papathanasiou – M. Koukounaras-Liagkis
Topics of Christian Ethics, Athens: Educational Policy Institute, 2020 p.83

Formuleer op basis van de tekst je antwoorden in je eigen woorden.

4.4 OORLOG: EEN VAN DE ZWAARSTE VORMEN VAN GEWELD.

Oorlog is een van de zwaarste vormen van geweld waarmee een mens te maken kan krijgen. De dorst naar macht en kracht, maar ook het verlangen naar rijkdom, leidt tot de vernietiging van volkeren en culturen, waarbij elk teken van vrijheid en menselijkheid wordt vernietigd. De geschiedenis zit vol wonden die oorlog heeft toegebracht aan het lichaam van de mensheid. Ze bevestigen hoe onrechtvaardig en tragisch het oorlogsgeweld is.

Zoek in de volgende teksten naar de oorzaken van de oorlog.

¹Waar komen bij u die vechtpartijen en ruzies vandaan? Toch alleen van uw eigen hartstochten, die u niet met rust laten? ²Gij begeert dingen die gij niet kunt krijgen. Gij moordt en benijdt en kunt uw doel niet bereiken. Dan gaat gij vechten en strijden. Gij hebt niets, omdat gij niets vraagt. (Jakobus 4:1-2)

Geld is de galg van zielen, de haak van de dood, het lokaas van de zonde. Hoe lang zal het almachtig zijn? Hoe lang zal rijkdom, die oorzaak van oorlogen waarvoor wapens worden gemaakt en zwaarden geslepen, heersen?

Uit Basileus de Grote, Preken, PG 31, 297B

Figuur 4.3
Bereden Noormannen
die de Angelsaksische
infanterie aanvallen, 12e
eeuw, Auteur onbekend,
12e eeuw.
Bron Lucien Musset
The Bayeux Tapestry
2005 Boydell Press via
Wikimedia Commons:
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27217789>

4.4.1 KAN EEN OORLOG RECHTVAARDIG ZIJN?

Maar er zijn ook oorlogen die we als noodzakelijk beschouwen, omdat ze helpen om een einde te maken aan groter kwaad. We zijn eraan gewend deze oorlog 'rechtvaardig' te noemen, als hij de vorm aanneemt van een verdediging, omdat hij de vrijheid en het leven beschermt. Met andere woorden, we spreken over oorlogen waarin je probeert de vrijheid van je vaderland en het leven van je dierbaren te beschermen door je eigen leven op te offeren. In de geschiedenis van de orthodoxe kerk zijn er gevallen waarin de kerk werd gevraagd door de Byzantijnse keizers of door de staatsmacht om de rechtvaardige oorlogen die ze voerden goed te keuren door de hulp van God in te roepen. Maar zelfs in deze "rechtvaardige" oorlog gebruiken mensen geweld en doden ze hun medemensen om zichzelf te verdedigen.

Vraag:

Wat is het standpunt van de orthodoxe kerk met betrekking tot een "rechtvaardige" oorlog?

Raadpleeg de volgende tekst om je antwoord vorm te geven en schrijf, op basis van de standpunten, een kort tekstje van een paragraaf met je antwoord:

Wanneer het voor een christen nodig is aan een oorlog deel te nemen, dient dat te gebeuren in een geest van zelfopoffering. Maar deze zelfopoffering betreft niet [...] zijn leven. Het gaat om iets dat voor een christen oneindig veel belangrijker is: het begaan van zonde en hoop op de redding! Dat wil zeggen, dat een Christen aan een oorlog zal deelnemen met het tragische besef dat men ter wille van bepaalde relatieve waarden - bijvoorbeeld de vrijheid van de gemeenschap of de veiligheid van zijn familie - aanvaardt een zonde te begaan en zijn eigen redding op het spel te zetten. Het is een tegenstrijdige omstandigheid, aangezien het een historische plicht is om geweld te gebruiken om een stortvloed van geweld te stoppen, terwijl het tegelijkertijd een marteling is, in die zin dat het een handeling is die niet alleen God niet behaagt, maar die ook Zijn vergeving nodig heeft ...

Uit Th. N. Papathanassiou, "Anthropology, Culture, Praxis"
in *Terrorism and Culture*, Athens, Armos, 2013, p.89

4.4.2 KAN EEN OORLOG HEILIG ZIJN?

Een oorlog wordt heilig genoemd wanneer deze wordt verklaard door de kerk of door een religie of, in het algemeen, in de naam van God. De bedoeling is om het geloof en de ideeën die deze specifieke religie kenmerken te verdedigen met geweld. Voor een christen is elke oorlog een burgeroorlog, aangezien de mens zich tegen zijn broeder keert, dat wil zeggen zijn medemens. Het is een tragische en ongewenste realiteit. Daarom accepteert de orthodoxe kerk niet dat een oorlog om welke reden dan ook heilig kan zijn; het is onmogelijk om een oorlog te verklaren in de naam van God en oorlog heeft nooit een heilzaam karakter en leidt degenen die eraan deelnemen niet naar hun redding.

Oefening

De volgende tekst vermeldt een incident uit de tijd van het Byzantijnse rijk dat het standpunt van de kerk weergeeft dat geen enkele oorlog een heilzaam karakter kan hebben.

In 960 na Christus eiste keizer Nikephoros II Phokas dat de kerk al degenen die stierven in de strijd tegen de islam tot heiligen zou verklaren, ter verdediging van het christelijk geloof en het vaderland. De kerk weigerde, daarbij verwijzend naar een heilige canon [...] Het is het dertiende canon van Basilius de Grote, dat het oneens is met de "straffeloosheid" van degenen die in oorlog doden - zelfs defensief! - en betoogt dat een boete van drie jaar van excommunicatie of onthouding van de Heilige Communie moet worden opgelegd [...]

Uit Th. N. Papathanassiou, "Anthropology, Culture, Praxis"
in *Terrorism and Culture*, Athens, Armos, 2013, p.91

Geef in één zin weer tot welke conclusie je kwam na het lezen van de tekst.

Figuur 4.4
Peter Stronsky: De vriendelijke engel van de vrede, Donetsk, Oekraïne, 2008, foto door Andrew Butko via Wikimedia Commons. Gelicentieerd onder de Creative Commons [Naamsvermelding-GelijkDelen-licentie 3.0 Unported](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008_Донецк_122.jpg). De foto is niet gewijzigd en is te vinden op: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008_Донецк_122.jpg.

4.4.3 EN TOT SLOT

... wat aartsbisschop Anastasios zegt over de rol van welke religie dan ook wanneer ze worden geconfronteerd met een gewapend conflict:

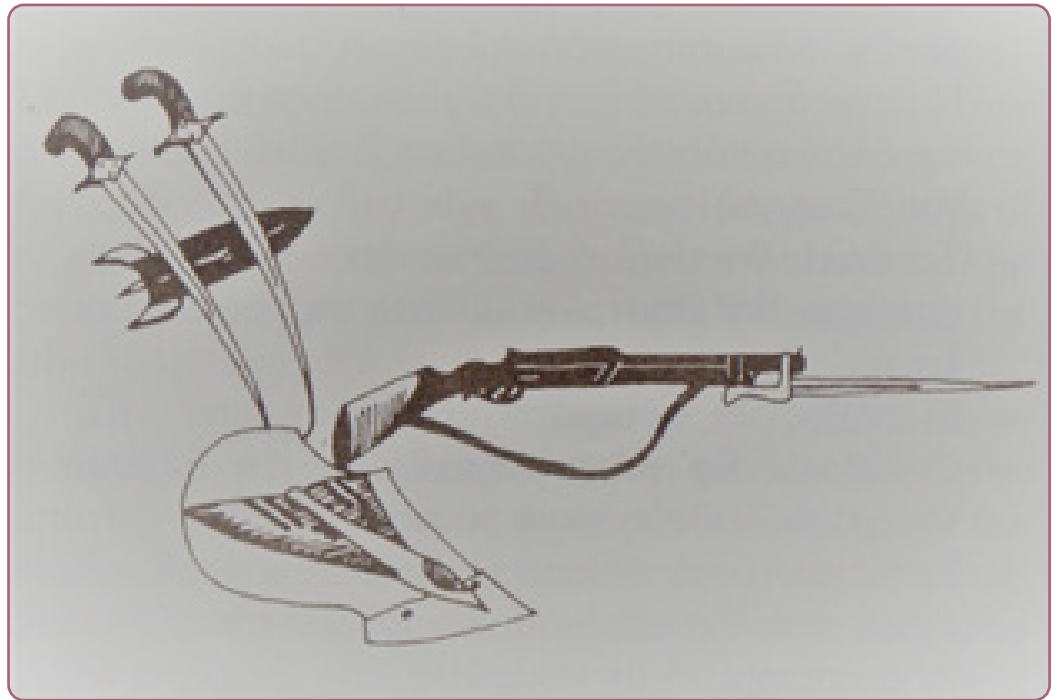
Geweld brengt geweld met zich mee en in deze vicieuze cirkel zijn het de onschuldigen en de zwakken die het slachtoffer worden. De kerk houdt vol dat niemand het recht heeft om de heilige olie van religie te gebruiken om de vlammen van gewapende conflicten te voeden. Religie is een goddelijk geschenk, om harten te kalmeren, wonden te helen en individuen en volkeren in vrede dichterbij elkaar te brengen.”

Uit Anastasios Yannoulatos, Archbishop of Tirana, Vigilance, Debt of the Orthodox, En Plo, Athens 2017, p. 122

4.5 STRIJDEN VOOR VREDE

4.5.1. DE PROFEET JESAJA OVER VREDE

De profeet Jesaja, die in de jaren van het Oude Testament, de komst van een nieuwe wereld ziet waar vrede zal heersen, zegt: “ 4[...] zij zullen hun zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hun speren tot snoeihaken; geen volk zal het zwaard optillen tegen een ander volk en zij zullen niet meer leren wat oorlog is.” (Jes. 2: 4)

Figuur 4.5
Een ploeg van wapens
gemaakt
Tekening door Vaso
Cogou

Oefening

Bekijk de tekening “een ploeg* van wapens gemaakt” en zoek de overeenkomsten met de woorden van de profeet Jesaja.

4.5.2 DE ROL VAN RELIGIES BIJ HET BEREIKEN VAN VREDE

Figuur 4.6
Standbeeld van de vredesduif in Lomé, Togo, Afrika, foto door Jeff Attaway: Gelicenceerd onder de Creative Commons [Naamsvermelding 2.0 Generieke](#) licentie. De foto is niet gewijzigd en kan worden gevonden op [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_\(3329620077\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_(3329620077).jpg).

De verklaring van Assisi

Op 24 januari 2002 kwamen patriarchen, imams, monniken en rabbijnen van over de hele wereld bijeen in Assisi. Samen met paus Johannes Paulus II namen ze de stelling aan dat gelovigen over de hele wereld het geweld moeten afzweren. Samen baden ze voor de wereldvrede

Fragmenten uit de Verklaring van Assisi

We verbinden ons ertoe de vaste overtuiging te verkondigen dat geweld en terrorisme onverenigbaar zijn met de authentieke geest van religie. Aangezien we elke toevlucht tot geweld en oorlog in de naam van God of religie veroordelen, verbinden we ons ertoe al het mogelijke te doen om de grondoorzaken van terrorisme uit te roeien. [...] We verbinden ons ertoe de roep over te nemen van degenen die weigeren zich over te geven aan geweld en kwaad. We willen alles in het werk stellen om de mannen en vrouwen van onze tijd echte hoop te bieden op gerechtigheid en vrede.

Uit Anastasios, Yannoulatos, Archbishop of Tirana:
Coexistence: Peace, nature, poverty, terrorism, values, Armos, Athens 2016,
p.35)

Oefening

Stel je na het lezen van de bovenstaande fragmenten uit de Assisi-verklaring voor dat je een verslaggever van een krant bent en schrijf een korte tweet om je publiek te informeren over de conclusies van deze zeer belangrijke bijeenkomst.

4.6 AANVULLENDE OPDRACHTEN: MATERIAAL VOOR VERDERE BESPREKING

De durf van bisschop Accacius

Tijdens schermutselingen met Perzische troepen in 421, in de gebieden van Perzisch Armenië, veroverde het Byzantijnse leger zeventuizend Perzische soldaten. Deze gevangenen leden hongersnood en velen van hen stierven. Acacius riep de geestelijkheid van zijn bisdom bijeen en zei tegen hen: "Onze God heeft geen liturgisch vaatwerk nodig (kelk of discos). * Hij eet en drinkt niet, aangezien hij geen lichamelijke behoeften heeft. Dankzij de dankbaarheid van de pelgrims heeft de Kerk veel goud en zilver, dus ik vind het gepast om ze te gebruiken om de gevangengenomen soldaten van de honger te redden". Zo werden de waardevolle kerkelijke vaten omgesmolten. De inkomsten uit deze edelmetalen leverden voedsel voor de gevangenen. Ondanks het feit dat deze mensen van een ander volk waren en een andere religie hadden, warden ze door de bisschop geholpen. Ze werden bovendien voorzien materiaal om terug te keren naar hun thuisland. Er wordt gezegd dat de Perzische koning bisschop Acacius persoonlijk wilde ontmoeten en zijn bewondering uitsprak voor de wijsheid van de Byzantijnen, die zowel in oorlog als door welwillendheid wisten te overwinnen.

Uit Papathanassiou, Th. (2008), *My God, a foreigner. Texts for a truth "down in the street"*, Athens: En plo, p. 57-58. De gebeurtenis wordt ook vermeld in Socrates, *Ecclesiastical History*, 7, 21, PG 67, 781B-784A.

De droom van de Heilige Carpus*

De heilige Carpus uit de 1ste eeuw verhaalt het volgende voorval. Eens maakte een heiden hem erg verdrietig omdat hij een christen ompraatte en hem tot het heidendom bekeerde. De heidenen verheugden zich over deze bekering en brachten offers aan hun goden en Carpus was vervuld van bitterheid en haat. 's Nachts stond hij, zoals gewoonlijk, op om tot God te bidden. Hij begon te protesteren dat het oneerlijk is dat atheïsten en heidenen leven en de waarheid van Christus verdraaien. Hij bad tot God om een bliksemschicht te sturen en hun leven genadeloos te beëindigen. Zodra hij deze woorden had uitgesproken, zag hij plotseling een visioen van Jezus met zijn engelen hoog in de hemel. Toen hij naar beneden keek, in een donkere kloof, zag hij de mensen die hij had vervloekt. Ze waren doodsbang en stonden op het punt in de diepte te vallen. Onder hen, op de bodem van het ravijn, zag hij slangen met opengesperde bekken, klaar om ze te bijten. En toen zag hij Jezus genadige blik op de twee mannen in gevaar en Jezus stond op van zijn troon, naderde hen en reikte zijn hand naar hen om hen te helpen. Verrast hoorde Carpus Jezus tegen hem zeggen: "Sla mij dan ook maar, ik ben bereid om opnieuw en opnieuw te lijden om alle mensen te redden.

Uit het Synaxarion van de H. Nikodemos van de Athos Berg

Vrede en de Goddelijke Liturgie

De Goddelijke Liturgie eindigt met de aansporing “laat ons in vrede heengaan”. Deze aansporing nodigt de gelovigen uit om met het geschenk van de vrede de wereld in te gaan, ermee te leven en ervoor te strijden. In wezen wordt aan elke individuele gelovige, maar ook aan de gemeenschap als geheel, gevraagd erop uit te gaan en te bewijzen dat het Mysterie dat ze ervaren hebben werkelijk aanvaard werd. De realisatie en verwerving van het goede van de vrede is het belangrijkste verzoek van de Goddelijke Liturgie. Het is de verbazingwekkende rijkdom van dit goede dat de liturgie bevat”.

Uit St. Ch. Tsopanidis, “The Churches in Search of a ‘Just Peace’ in an Age of Globalization”, in Kasselouri-Chatzivasileiadi, Eleni (ed.): “Peace on Earth...”: a Vision and a Demand for Societies and Churches Today. An Orthodox Contribution, Athens: Indiktos, 2010, p. 120

The Black Eyed Peas - “Where Is The Love?”

https://www.youtube.com/watch?v=WpYeekQkAdc&feature=youtu.be&ab_channel=BlackEyedPeasVEVO

People killin', people dyin'
Children hurt and you hear them cryin'
Can you practice what you preach?
Or would you turn the other cheek?

Father, Father, Father help us
Send some guidance from above
Cause people got me, got me questioning

Where is the love (Love)
Where is the love (The love)
Where is the love (The love)
Where is the love, the love, the love

Mensen gedood, mensen stervend
Kinderen in pijn en je hoort ze huilen
Kun je doen wat je predikt?
Of zou je de andere wang toekeren?

Vader, Vader, Vader help ons
Stuur wat hulp van boven
Want mensen hebben me, hebben me aan het twijfelen gebracht

Waar is de liefde (Liefde)
Waar is de liefde (De liefde)
Waar is de liefde (De liefde)
Waar is de liefde, de liefde, de liefde

4.7 WOORDENSCHAT

Acacius, Heilige: Werd aan het begin van de 5e eeuw bisschop van Amida, een Armeense stad. In 419 stuurde keizer Theodosius II hem als ambassadeur naar de koning van Perzië en zijn aanwezigheid daar hielp het geloof van de orthodoxe gelovigen in de regio te versterken. Acacius bezocht Perzië voor de tweede keer op uitnodiging van de Perzische koning zelf, die hem wilde ontmoeten na zijn wonderbaarlijke daad van het bevrijden van 7000 Perzische gevangenen die door de Byzantijnen waren gevangengenomen. De Orthodoxe Kerk herdenkt hem op 9 april.

Carpus, Heilige: Leefde in de tijd van Nero (52 n.Chr.), en is een van de zeventig leerlingen van de Heer. Hij was een medewerker van de Heilige Paulus en, volgens zijn 2e brief aan Timoteüs, werkte hij aan de verspreiding van het evangelie in de regio van Troje. Later werd hij bisschop in Varna, Thracië, waar hij de geestelijke vader was van en een lichtend voorbeeld voor alle mensen van zijn bisdom. De Orthodoxe Kerk viert zijn nagedachtenis op 26 mei.

Fatalisme: Een visie of mening volgens welke alle gebeurtenissen onherroepelijk worden bepaald door een hogere macht, zoals het lot.

Kanon (kerkelijk recht): De voorzieningen die van tijd tot tijd door de Kerk zijn opgesteld om de verschillende dagelijkse problemen die zich voordoen in het kerkelijke en sociale leven te reguleren en aan te pakken. Het doel van de regels is om het geestelijk leven te bewaken en te beschermen.

Onthouding (van de Heilige Communie): Om pedagogische redenen legt de Kerk soms onthouding van de Heilige Communie op als boetedoening voor bepaalde ernstige overtredingen of mislukkingen. Boetedoeningen zijn handelingen die door de priester worden voorgesteld tijdens de biecht, zodat de gelovige de omvang van zijn overtreding kan begrijpen en zich naar het goede kan oriënteren. In de orthodoxe kerk omvatten veel voorkomende boetedoeningen intensief gebed, studie, vasten en liefdadigheidsdaden. Voor meer ernstige zonden kan de boetedoening zijn: onthouding (d.w.z. uitsluiting) van de Heilige Communie.

Passiviteit: gedrag dat acceptatie van een situatie impliceert en niet handelt of probeert te veranderen.

Ploeg: een landbouwwerktuig getrokken door een tractor of dieren om het land te ploegen.

Samaritanen: Zij waren de inwoners van Samaria. Samaria werd aangevallen door andere stammen die een heidens geloof hadden en de bevolking veranderde volledig door vermenging met de veroveraars. Hoewel ze hun geloof in de ene God van de Joden handhaafden, introduceerden de Samaritanen in hun geloof verschillende heidense gebruiken en ceremonies. Ze aanbaden God op de berg Gerizim en niet in de tempel van Salomo. In het Nieuwe Testament betekent het woord Samaritaan de onreine (zondige) en gehate persoon (Johannes 8:48).

4.8 TRANSCRIPT EN DIALOGEN VAN DE VIDEO

Personages

YIORGOS : dertienjarige tiener

APOSTOLOS: de vader van Yiorgos

TEACHER: de godsdienstleerkracht

LEERLINGEN

HOND

SCENE 1

's Ochtends vroeg gaan Yiorgos en zijn vader Apostolos naar school. Apostolos gaat dan verder met zijn werk. Yiorgos voelt zich slaperig en zijn vader is hem aan het plagen.

VADER (glimlachend): Hé Yiorgos, loop eens door! Als we zo doorgaan, is het straks tijd om naar huis te gaan nog voordat je op school aankomt!

YIORGOS: Hou op, pa, ik voel me zo slaperig ... (gaapt)

VADER: Dan moet je eerder naar bed gaan, zodat je 's morgens beter kan opstaan.

Yiorgos antwoordt niet en gaapt opnieuw.

Terwijl ze verder over het trottoir lopen en een tuin passeren, verschijnt er een hond die woedend begint te blaffen. De hond gaat wild te keer en Yiorgos en zijn vader schrikken zich een hoedje.

YIORGOS: Ik schrok me rot!

VADER (boos): Stomme hond! Je laat ons keihard schrikken!

YIORGOS: Waarom blaffen honden soms zo? Waarom maken ze zoveel lawaai?

VADER: Hij is een bewaker. Hij denkt dat hij door zo te doen het huis beschermt tegen indringers.

YIORGOS: Nou, we hebben niet eens geprobeerd binnen te gaan!

VADER: Het maakt niet uit. Hij kan geen onderscheid maken of we binnen zullen gaan of niet. Hij beschermt simpelweg.

YIORGOS: Hij neemt zijn werk veel te serieus!

VADER (in een speelse bui): Ik weet niet of hij een goede bewaker is, maar hij is zeker goed in het wakker maken van mensen. Hij heeft heel de buurt wakker gemaakt en jou geloof ik ook! Ha ha!

YIORGOS: Pff... erg grappig.

Ze vervolgen hun weg en lopen uit het beeld.

SCENE 2

Samen komen ze op school aan. Ze zwaaien elkaar uit en Yiorgos komt het schoolplein op. Plots hoort hij geluiden van één kant van het schoolplein. Samen met andere jongeren gaat hij er nieuwsgierig heen. Twee studenten maken ruzie over hun voetbalteams. Enkele andere studenten proberen ze in bedwang te houden. Yiorgos observeert zonder iets te doen.

LEERLING 1: Je bent een dwaas en je verdient een pak slaag.

LEERLING 2: Durft maar dichterbij komen en je zult zien wat er gebeurt.

LEERLING 1: Denk je dat ik bang voor je ben? We weten allemaal wat een lafaard je bent. Je slaat altijd van achteren, net zoals je team dat op het veld doet. Je koopt de scheidsrechters om en dan win je de wedstrijden.

LEERLING 2: Helemaal niet, ik zal je recht in je gezicht slaan. Wat mijn team betreft, wen er maar aan onze ruggen te zien op de tribune, want jullie zullen ons nooit kunnen verslaan!

Een leraar ziet het gevecht en grijpt in. Ze houdt de jongeren tegen en gaat in gesprek met hen. Yiorgos kijkt nog steeds toe.

LEERKRACHT: Hé mannen, waar gaat het allemaal om? Ik kan het niet geloven! Jullie zijn al in het middelbaar en staan hier te vechten als kleine kinderen!

LEERLING 1: Hij is ermee begonnen, mevrouw.

LEERLING 2: Waarom sta je weer te liegen! Hij heeft me eerst beledigd, mevrouw.

Ze schreeuwen tegen elkaar en hun stemmen mengen zich met de stemmen van de andere leerlingen die bij het incident aanwezig zijn.

LEERKRACHT: (luid) Iedereen stop alsjeblieft! (Ze spreekt kalm tegen de eerste student) Dus vertel me eens, hoe beledigde hij jou?

LEERLING 1: Eh, nou... hij beledigde me niet echt, maar hij is tegen het voetbalteam dat ik steun.

LEERKRACHT: (in gesprek met de andere student). En hoe heeft hij je beledigd?

LEERLING 2: Nou, hij is ook tegen mijn team.

LEERKRACHT: Dus als ik jullie goed begrijp, staan jullie hier te vechten om jullie voetbalteams en is het niet persoonlijk.

LEERLING 2: (Hij schreeuwt luid met ontblote tanden en gebalde vuist) Ja, en als hij het nog een keer doet, zal hij ervoor betalen ...

Iedereen schreeuwt door elkaar. Het geluid verdwijnt langzaam terwijl Yiorgos naar LEERLING 2 kijkt en een logische associatie legt. Terwijl hij hem ziet grommen en dreigen met ontblote tanden, doet hij Yiorgos denken aan de hond die hem een paar minuten geleden bang maakte met zijn geblaf (hij herinnert zich dat de hond ook zijn tanden liet zien). Yiorgos stelt zich een paar seconden voor dat de leerling in een hond is veranderd. Yiorgos lacht hardop om deze gedachte en keert terug naar de werkelijkheid. De "hondenleerling" verandert weer in een mens en de stemmen om ons heen komen terug.

SCENE 3

De scène speelt zich af in de klas.

Dezelfde leerkracht die de ruzie op het schoolplein heeft gestopt, staat voor de klas.

LEERKRACHT: Ik geloof dat velen van jullie aanwezig waren bij de ruzie. Het is zeker niet ongebruikelijk dat mensen vechten, vooral als ze vinden dat iets van henzelf wordt bedreigd.

LEERLING (MEISJE): Ja, Mevrouw, maar wat gebeurt er als ze allebei het gevoel hebben dat dit "iets" echt waardevol is?

LEERKRACHT: Aangezien dit een godsdienstles is, zullen we gaan kijken wat Jezus zegt over ruzies? Sla alstublieft de Bijbel open in Mattheüs, hoofdstuk 5, vers 38. (De leerlingen zoeken het vers en de leerkracht leest voor.) U hebt gehoord dat er werd gezegd: "Oog om oog en tand om tand." Maar ik zeg U: 'Weersta een boosdoener niet. Maar als iemand U op de rechterwang slaat, keer dan ook de andere toe.'

LEERLING 3: (Klaarblijkelijk verbijsterd) Sorry, Mevrouw, maar als ik het goed begrijp, zegt Christus dat we de anderen van ons moeten laten profiteren... Is dat juist?

LEERLING (MEISJE): Ja, zo zie ik het ook. Maar als ik me zo gedraag, zal de hele school me uitlachen!

De leerlingen beginnen een luidruchtige maar creatieve discussie, en de leerkracht loopt tussen de tafels door en luistert naar hen. Als ze Yiorgos passeert, die aan het laatste bureau zit, laat ze een briefje op zijn bureau liggen en knipoogt. Yiorgos kijkt verbaasd en verrast. Hij vouwt het briefje open en leest het volgende: "We gaan een spel spelen in de klas. Wat er ook gebeurt, sla alsjeblieft niemand terug, ook niet als anderen je ertoe aanzetten. Daar is een reden voor."

De leerkracht loopt terug naar voren en kondigt aan:

LEERKRACHT: OK, dus we hebben allemaal verschillende meningen. Zullen we een spel spelen? Iedereen is enthousiast.

KLAS: Ja

LEERKRACHT: Geweldig. Dit is wat we gaan doen. Ieder van jullie geeft een tik op de arm, schouder of rug van de persoon die naast je zit. Laten we het om beurten doen, de een na de ander, als een domino-effect. Maar wees voorzichtig, niet te hard slaan, oké? Ik begin.

De leraar tikt de leerling aan die aan het eerste bureau zit. Dan lacht deze leerling en tikt de leerling naast hem aan. De volgende leerling geeft een tikje tegen de leerling achter hem, enzovoort. Gelach klinkt door de klas. Een volgende leerling staat op en gaat naar Yiorgos; hij slaat hem een beetje hard. Yiorgos huivert van de pijn, maar reageert niet, omdat de leraar hem had gezegd niets te doen.

LEERLING 4: (lachend) Kom op Yiorgos. Sla hem!

Yiorgos reageert niet.

LEERLING (MEISJE): (lachend) Hé, waar wacht je nog op? Sta op en sla hem.

YIORGOS: Nee, ik wil niet.

LEERLING 3: (duidelijk geïrriteerd). Wat bedoelt je? Dat is toch het spel ... YIORGOS: En ik zeg nee! Ik ga niemand slaan.

LEERLING (MEISJE): (boos) Mevrouw, zeg het hem toch! Yiorgos bederft het spel.

LEERKRACHT: Yiorgos, wil je niet doorgaan met het spel?

YIORGOS: Nee, mevrouw, ik vind het niet leuk.

LEERKRACHT: Dan ben ik bang dat we moeten stoppen. Zie je, dit is hoe het spel wordt gespeeld: we moeten allemaal degene naast ons raken. Als iemand stopt, stopt het spel ook.

KLAS: Uitroepen van teleurstelling. Ze kijken Yiorgos vijandig aan.

LEERLING 4: Zie je wat je hebt gedaan?

LEERKRACHT: Maar als jullie het anders bekijken heeft Yiorgos door ervoor te kiezen niemand anders te slaan, jullie een klap bespaard.

Yiorgos brak de ketting van geweld toen die bij hem aankwam. Is hij echt een spelbreker, of is de helft van de klas hem een gunst verschuldigd omdat hij ze eigenlijk voor een klap heeft behoed? Misschien is geweld en slechtheid zo iets als een pandemie. Het wordt van de ene persoon op de andere overgedragen.

YIORGOS: Bedoelt u dat dit de oplossing is die Jezus suggereert voor onze ruzies?

LEERLING (MEISJE): (aarzelend) En ... Hoe zit het met de pandemie?

LEERKRACHT: Quarantaine is altijd een oplossing geweest om de verspreiding van een ziekte te voorkomen. Is geweld ook niet een kwaadaardige ziekte?

De leerlingen kijken elkaar zwijgend aan.

SCENE 4

. Yiorgos loopt met een klasgenoot terug naar huis

LEERLING (MEISJE): Hé, Yiorgos. Geloof je echt dat je zou kunnen doen wat Jezus suggereerde?

YIORGOS: Wat precies?

LEERLING (MEISJE): Niet te reageren wanneer anderen je kwaad doen. YIORGOS: Ik weet het niet. Het is echt moeilijk. Het lijkt mij dat we meestal reageren met "oog om oog en tand om tand", zoals ze zeggen.

LEERLING (MEISJE): Ja, dat klopt.

YIORGOS: Maar als je erover nadenkt, is wat Christus zegt waarschijnlijk het slimste om te doen. Wie zou er willen leven in een wereld van blinde en tandeloze mensen?

LEERLING (MEISJE): Je hebt gelijk in wat je zegt. Ik zou helemaal niet in zo'n wereld willen leven. Het zou een ...

Yiorgos en zijn klasgenootje lachen hardop. We zien hen lachend weglopen.

4.9 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

4.9.1 Boeken

The Holy Bible, *Old and New Testament, translated from the original texts*, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [*Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα*, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία, 1997]

“Dialogues in times of fanaticism”, *Synaxis* 104 (2007), pp. 3-87. [Διάλογοι σε καιρούς φανατισμών, περιοδικό Σύναξη 104 (2007), σσ.3-87]

“Violence, religions and multiculturalism”, *Synaxis* 98 (2006), pp. 3-54 [Η βία, οι θρησκείες και η πολυπολιτισμικότητα, περιοδικό Σύναξη 98 (2006), σσ 3-54]

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana): *Vigilance, Debt of the Orthodox*,

Athens, En Plo, 2017, [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας), *Εγρήγορση, Χρέος των Ορθοδόξων*, Αθήνα: Εν πλω, 2017].

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana): *Co-existence: Peace, Nature, Poverty, Terrorism, Values*. Athens: Armos, 2015 [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων), *Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες*, Αθήνα: Αρμός, 2015]

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana), *God manifested in flesh*, Athens: Maistros, 2006 [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων), *Θεός εφανερώθη εν σαρκί*, Αθήνα: Μαΐστρος, 2006].

Girard, R., *La violence et le sacré*, Editions Grasset, 1972 [Ρ. Ζιράρ, *Βία και θρησκεία: Αιτία ή αποτέλεσμα*; μτφρ. Α. Καλατζής, Αθήνα: Νήσος, 2017]

Kalaitzidis, P., “Holy Lands and Sacred Nations”, *Concilium: International Review of Theology*, 2015.1, pp. 115-124.

Kalaitzidis, P. (ed.), *Orthodoxy and Modernity*, Athens, Indiktos, 2007 [Καλαϊτζίδης, Π. (επιμ.), *Ορθοδοξία και Νεωτερικότητα*, Αθήνα: Ίνδικτος, 2007].

Kasselouri-Chatzivasileiadi, Eleni (ed.): “*Peace on Earth...: a Vision and a Demand for Societies and Churches Today. An Orthodox Contribution*”, Athens: Indiktos, 2010 [Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, Ελ. (επιμ.), *Και Επί γης Ειρήνη... Όραμα και αίτημα για τους λαούς και τις χριστιανικές Εκκλησίες – Ορθόδοξη συμβολή*, Αθήνα, Ίνδικτος, 2010]

Daniel, Jean, *Dieu, est-il fanatique?*, Paris: Diffusion Le Seuil, 1996 [Greek translation: Ντανιέλ, Ζαν, *Ο Θεός είναι φανατικός*; Μετφ. Ανδ. Πανταζόπουλος, Επιμέλεια – Εισαγωγή Στ. Ζουμπουλάκης, Αθήνα: Πόλις, 1998]

Oz, Amos (2018), Dear zealots, Letters from a divided land, Houghton Mifflin Harcourt [Greek translation: Οζ, Άμος, Αγαπητοί ζηλωτές, τρεις στοχασμοί, Αθήνα, Καστανιώτη, 2020].

Papathanassiou, Ath. & Koukounaras-Liangis M. Lessons of Christian Ethics for C Class of Ecclesiastic Lyceum, Athens: Ministry of Education, 2020 [Παπαθανασίου, Αθ. – Κουκουνάρας Λιάγκης Μ., Θέματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ' Εκκλησιαστικού Λυκείου, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2020].

Papathanassiou, Ath. N., The rupture with zero. Shots of political theology, Athens: Armos, 2015 [Παπαθανασίου, Αθ. Ν., Η ρήξη με το μηδέν. Σφηνάκια πολιτικής θεολογίας, Αθήνα: Αρμός, 2015].

Papathanassiou, Th. N., "Anthropology, Culture, Praxis" in S. Fotiou (ed.), Terrorism and Culture, Athens: Armos, 2013 [Θ. Ν. Παπαθανασίου, «Ανθρωπολογία, πολιτισμός, πράξη», στο Σ. Φωτίου (επ.), Τρομοκρατία και Πολιτισμός, Αθήνα: Αρμός, 2013]

Papathanassiou, Athanassios, My God, a foreigner. Texts on a truth "down on the street", Athens: En plo, 20085 [Παπαθανασίου, Αθανάσιος, Ο Θεός μου ο αλλοδαπός. Κείμενα για μια αλήθεια που είναι "του δρόμου", Αθήνα: Εν πλω, 20085]

Papathanassiou, Th., The church comes into being when it opens up,, Athens: EWN Plo, 2008 [Παπαθανασίου, Θ., Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται, Αθήνα: Εν πλω, 2008].

Sevastakis, N. "Religious fanaticism or political pathology?", Frear, 2021 [Σεβαστάκης, Ν. Θρησκευτικός φανατισμός ή πολιτική παθολογία; Περιοδικό Φρέαρ, 2021] <https://mag.frear.gr/thriskytikos-fanatismos-i-politiki-pathologia/>

4.9.2 Kunst

Het verraad van Judas, 18e eeuws fresco (in restauratie) uit de Kerk van de Heilige Apostelen, Agia, Griekenland. foto door Olya Gluschenko, 2017.

Bereden Noormannen die de Angelsaksische infanterie aanvallen, 12e eeuw, Auteur onbekend, 12e eeuw. Bron Lucien Musset The Bayeux Tapestry 2005 Boydell Press via Wikimedia Commons: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27217789>.

Peter Stronsky: De vriendelijke engel van de vrede, Donetsk, Oekraïne, 2008, foto door Andrew Butko, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008._Донецк_122.jpg.

Standbeeld van de vredesduif in Lomé, Togo, Afrika, foto door Jeff Attaway: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_\(3329620077\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_(3329620077).jpg).

Een ploeg van wapens gemaakt, Tekening door Vaso Gogou.

Links naar illustraties opgehaald op 15 februari 2021

Apostolos Barlos, MTh (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht en onderwijsadviseur voor middelbaar onderwijs, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Christos Fradellos, Mth (Kapodistrisch en nationale Universiteit van Athene - Griekenland, Neapolis Universiteit van Paphos - Cyprus), godsdienstleerkracht., auteur van het boek Islamic Orders in the Ottoman Crete, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

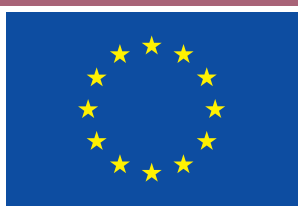
Vaso Gogou, BA in theologie en geschiedenis (Universiteit van Athene, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht, leerkracht cultuur en esthetiek, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Maria Anna Tsintsifa, Master in Intercultureel Onderwijs (Vrije Universiteit, Berlijn, Duitsland), Master in Speciaal Onderwijs (Frederick University, Cyprus). Leerkracht Griekse Literatuur, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Nikolaos Tsirevelos. PhD (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). godsdienstleerkracht, hoogleraar godsdienstonderwijs en godsdienstwetenschappen (afdeling Primair Onderwijs, Universiteit van Thessalië, Volos), gastdocent christelijk onderwijs (afdeling Theologie en Cultuur, "Logos" Universiteit, Tirana, Albanië), medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

 EDUC8 Consortium

Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.

9 789464 449082 >